



# Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen työmenetelmänä

Nelli Raatikainen

2019 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

**Pedagoginen dokumentointi  
varhaiskasvatuksen työmenetelmänä**

Nelli Raatikainen  
Sosionomikoulutus  
Opinnäytetyö  
Toukokuu, 2019

Nelli Raatikainen

**Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen työmenetelmänä**

Vuosi 2019 Sivumäärä 69

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia ja käyttötapoja. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös selvittää yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajien tämänhetkinen tietämys ja käyttö pedagogisesta dokumentoinnista pienimuotoisen laadullisen tutkimuksen avulla. Laadullisen tutkimuksen tulosten pohjalta tarkoituksena oli tuottaa opas yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille pedagogisesta dokumentoinnista. Oppaan tavoitteena oli, että varhaiskasvattajat omaksuisivat pedagogisen dokumentoinnin toimintatavan. Yhteistyöpäiväkoti oli keskisuuri päiväkotit Uudellamaalla.

Laadullinen tutkimus suoritettiin puolistrukturoituna haastatteluna. Opinnäytetyön tuotos toteutettiin osana tämän tutkimuksellisen kehittämistyön toiminnallista osuutta. Opinnäytetyön tietoperusta käsittelee varhaiskasvatuksen tavoitteita ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, osallisuutta ja pedagogista dokumentointia. Tietoperustassa syvennyttiin pedagogisen dokumentoinnin prosessiin ja työmenetelmään. Laadullinen tutkimus osoitti, että yhteistyöpäiväkodissa oli tarve oppaalle pedagogisesta dokumentoinnista. Tuotettu opas soveltui yhteistyöpäiväkodin käyttöön. Opas vastasi sisällöltään yhteistyöpäiväkodin toiveisiin. Opas sisälsi tietoa pedagogisesta dokumentoinnista, sekä konkreettisia esimerkkejä sen toteuttamisesta. Oppaasta kerättiin palautetta yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajilta verkkokyselyn kautta. Opasta voisi edelleen kehittää tekemällä oppaan varhaiskasvattajille, joka keskittyisi erityisesti pedagogisen dokumentoinnin menetelmiin ja konkreettisiin esimerkkeihin.

Asiasanat: pedagoginen dokumentointi, varhaiskasvatus, osallisuus

Nelli Raatikainen

**Pedagogical documentation as an early childhood education work method**

Year	2019	Pages	69
------	------	-------	----

---

The purpose of this thesis was to clarify the possibilities and ways early childhood educators of the commissioning day-care centre used pedagogical documentation. The purpose of this thesis was to also find out early childhood educators' current knowledge and use of pedagogical documentation by using a small-scale qualitative research. The commissioning day-care centre was a medium sized establishment in the Uusimaa province. The qualitative research found that a guide for pedagogic documentation would be needed for the early childhood educators in the day-care centre. The aim of the guide was to facilitate the early childhood educators' adoption of pedagogical documentation.

Qualitative research was conducted as a semi-structured interviews. The output of the thesis was implemented in the day-care centre as part of the functional part of this research development work. The theoretical framework of the thesis deals with the goals of early childhood education and national core curriculum for early childhood education and care, involvement and pedagogical documentation. The theoretical framework deepened the understanding of the process and working methods of pedagogical documentation. The qualitative research proved that there was a need for a guide on pedagogical documentation in the day-care centre. The contents of the guide corresponded with the wishes of the day-care centre. The guide contained information about pedagogical documentation in the context of early childhood education and concrete examples on implementing it. Feedback of the guide was collected from the participating early childhood educators using an online survey. The guide could be further developed by shifting the focus exclusively on the tangible methods and examples of pedagogical documentation.

Keywords: pedagogical documentation, early childhood education, involvement

## Sisällys

1	Johdanto .....	7
2	Kehittämistyön lähtökohdat .....	7
2.1	Tarkoitus ja tavoitteet .....	9
2.2	Yhteistyöpäiväkoti .....	9
3	Varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja toimintaperiaatteet .....	10
3.1	Varhaiskasvatuksen tavoitteet .....	11
3.2	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet .....	12
4	Osallisuus .....	14
4.1	Lapsen osallisuus .....	14
4.2	Huoltajien osallisuus .....	15
4.3	Osallisuuden tasomalli .....	16
4.4	Osallisuus pedagogisessa dokumentoinnissa .....	18
5	Pedagoginen dokumentointi .....	19
5.1	Pedagogisen dokumentoinnin juuret .....	19
5.2	Dokumentointi pedagogisen dokumentoinnin perustana .....	20
5.3	Pedagoginen dokumentointi työmenetelmänä .....	21
5.3.1	Haasteet .....	22
5.3.2	Mahdollisuudet .....	23
5.4	Pedagogisen dokumentoinnin prosessi .....	24
5.4.1	Kysymykset .....	25
5.4.2	Dokumentointi .....	25
5.4.3	Tulkinnat, johtopäätökset ja muutokset toiminnassa .....	26
6	Opinnäytetyöprosessi .....	29
6.1	Tutkimuksellinen kehittämistyö .....	29
6.2	Suunnitteluvaihe .....	31
6.3	Tutkimusaineisto .....	31
6.3.1	Aineiston keruu .....	32
6.3.2	Aineiston analyysi ja tulokset .....	33
6.4	Toteutusvaihe .....	34
7	Arviointi .....	35
7.1	Palaute yhteistyöpäiväkodilta .....	37
7.2	Eettisyys ja luotettavuus .....	38
7.3	Kehittämisehdotukset .....	39
8	Pohdinta .....	40
	Lähteet .....	42
	Kuviot .....	44

Taulukot.....	44
Liitteet .....	45

## 1 Johdanto

Pedagoginen dokumentointi nousi ajankohtaiseksi aiheeksi varhaiskasvatuksessa, kun Opetushallitus julkaisi 18.10.2016 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja se tuli voimaan 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat jokaista varhaiskasvatuksen järjestäjää, eli kuntaa, kuntayhtymää tai muuta julkista tai yksityistä palvelun tuottajaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjien täytyy toteuttaa varhaiskasvatusta. Opetushallituksen mukaan varhaiskasvatus tarkoittaa tavoitteellista ja suunnitelmallista opetuksen, hoidon ja kasvatuksen muodostamaa kokonaisuutta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Velvoittavan määräyksen tavoitteena on luoda jokaiselle lapselle yhdenvertaiset edellytykset kokonaisvaltaiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8-9.) Opinnäytetyön teoriaosuudessa keskitytään uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan, pedagogiseen dokumentointiin ja osallisuuteen.

Pedagoginen dokumentointi valikoitui opinnäytetyöni aiheeksi sen ajankohtaisuuden takia. Pedagoginen dokumentointi on nostettu esille varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei avata pedagogisen dokumentoinnin taustoja, vaikka se on nostettu uudeksi, tärkeäksi käsitteeksi. Pedagoginen dokumentointi saatetaan helposti sekoittaa toiminnan tallentamiseen, joten opinnäytetyö pedagogisen dokumentoinnin hyödyntämisestä nähtiin yhteistyöpäiväkodissa tärkeäksi. Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä pedagoginen dokumentointi on. Opinnäytetyön tarkoitus on myös antaa yhteistyöpäiväkodille konkreettisia keinoja hyödyntää pedagogista dokumentointia oppaan muodossa. Tarkoituksena on selvittää myös yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista. Yhteistyöpäiväkotini on keskisuuri päiväkotit Uudellamaalla. Tavoitteena on, että pedagoginen dokumentointi saataisiin osaksi yhteistyöpäiväkodin jokapäiväistä arkea.

## 2 Kehittämistyön lähtökohdat

Varhaiskasvatuksessa on kehitetty tietoisesti dokumentointia jo yli 40 vuoden ajan. Pedagoginen dokumentointi on rantautunut suomalaiseen varhaiskasvatukseen 1990-luvulla. Pedagogisesta dokumentoinnista ei juurikaan ole suomenkielisiä tutkimuksia tai kirjallisuutta. Pedagogisen dokumentoinnin tutkimus- ja kehittämistyö on Suomessa vielä hyvin alussa verrattuna Ruotsiin tai Pohjois-Amerikkaan. (Rintakorpi 2018, 27; Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10.) Kati Rintakorpi on suomalainen kasvatustieteen maisteri, joka on työskennellyt yli 20 vuoden ajan lastentarhanopettajana, päiväkodin johtajana, päiväkotiyrittäjänä ja varhaiskasvattajien kouluttajana (Helsingin Yliopisto 2018). Rintakorpi

on yksi ainoista suomalaisista, joka on tehnyt tutkimuksia varhaiskasvatuksen pedagogisesta dokumentoinnista.

Rintakorpi (2010) on tehnyt Pro Gradu -tutkielman ”lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa”. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millä tavalla ja miten varhaiskasvatuksen dokumentoinnilla on yhteyttä varhaiskasvatuksen tunnelmiin, järjestelyihin ja oppimisympäristöihin. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten varhaiskasvattajat suhtautuvat dokumentointiin, mitä lasten toiminnan dokumentointi käytännössä tarkoittaa, sekä miten vuorovaikutusta lasten eri ympäristöjen välillä voidaan lisätä ja vahvistaa dokumentoinnin avulla. Tutkimuksen tarkoitus oli tuoda näkyviin dokumentoinnin olemusta varhaiskasvatuksen rakenteissa ja käytännöissä.

Rintakorven (2010) tutkimus oli monimenetelmällinen, jossa kvalitatiivinen osuus täydensi kvantitatiivista tutkimusta. Tutkimuksessa dokumentointia tarkasteltiin useasta eri näkökulmasta ja suunnasta tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi. Tutkimuksessa selvisi, että varhaiskasvattajat eivät pystyneet hyödyntämään dokumentointia pedagogisesti tai sosiokonstruktivisesti. Tutkimustulos johtui varhaiskasvattajien näkemysten ja käytännön välisestä ristiriidasta. Tutkimuksessa selvisi, että kun varhaiskasvattajat saivat pedagogista tukea ja normaalitilanteesta poikkeavia resursseja, pedagoginen dokumentointityö sai tuulta alleen, mikä johti entistä lapsilähtöisemmän toiminnan muodostumiseen. Tutkimus osoitti, että paineen alla työskentelevät varhaiskasvattajat tarvitsisivat lisää henkilöstöä pedagogisen dokumentoinnin kehittämiseen.

Rintakorpi (2018) on tutkinut pedagogista dokumentointia väitöskirjassaan ”varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia”. Rintakorpi tarkasteli väitöskirjassaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa dokumentointia ja dokumentointiin liittyvää pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä olivat pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisen mahdollisuudet ja haasteet suomalaisessa varhaiskasvatuksessa, sekä minkälaiseen toimintakulttuuriin varhaiskasvatuksen pedagoginen dokumentointi liittyi. Väitöskirja koostui yhdestä kvantitatiivisesta osatutkimuksesta ja kolmesta kvalitatiivisesta osatutkimuksesta. Väitöskirja on monimenetelmäinen ja käytännönlähtöinen, jossa pedagogisen dokumentoinnin ymmärtämiselle pohjaa rakentavat moninaiset tutkimusmenetelmät ja -aineistot sekä teoria ja käytäntö.

Rintakorven (2018) tutkimus osoitti, että pedagogista dokumentointia ei käytä lähes lainkaan 40% varhaiskasvattajista. Kaikkein vähiten pedagogista dokumentointia käytettiin nuorimpien lasten kanssa. Varhaiskasvattajien mukaan pula ajasta, osaamisesta ja välineistä vaikeuttivat pedagogisen dokumentoinnin toteuttamista. Varhaiskasvattajat tekivät lasten toimintaa näkyväksi dokumentoinnilla, mutta lasten oma osuus dokumentoinnissa oli vähäinen. Pedagoginen dokumentointi oli yhteydessä kehittyvään ja lapsilähtöiseen varhaiskasvatuksen

toimintakulttuuriin. Pedagoginen dokumentointi pitäisi tunnistaa kehittyvän toimintakulttuurin osana, jotta sen tarjoamia mahdollisuuksia ei hukata. Pedagogisempi sävy dokumentoinnissa toi esiin luovemman, ennakkoluulottomamman, pedagogisesti painottuneemman ja emotionaalisesti positiivisemmän toimintakulttuurin.

## 2.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yhteistyöpäiväkodille pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia ja käyttötapoja. Pedagoginen dokumentointi on tällä hetkellä monelle hieman tuntematon aihe, sen ajankohtaisuudesta huolimatta. Aiheena pedagoginen dokumentointi on hyvin laaja, joten aihe on rajattu koskemaan erityisesti keinoja toteuttaa pedagogista dokumentointia ja lapsiryhmän toiminnan suunnittelua.

Tässä opinnäytetyössä selvitetään päiväkodin varhaiskasvattajien nykyinen tietämys pedagogisesta dokumentoinnista. Lisäksi tarkoituksena on myös selvittää, miten päiväkodissa toteutetaan pedagogista dokumentointia tällä hetkellä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda ja kehittää varhaiskasvattajille uusia ja käytännöllisiä toimintatapoja käyttäen pedagogista dokumentointia työssään. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa opas pedagogisesta dokumentoinnista. Tuotetun oppaan tarkoituksena on, että se olisi helppo ottaa käyttöön, ja että sitä olisi helppo käyttää osana päiväkotiarkea. Päiväkodissa arki voi olla hyvin kiireistä, jonka takia oppaaseen tarttumisen kynnyksen tulee olla mahdollisimman matala. Oppaan tavoitteena on, että varhaiskasvattajat omaksuvat toimintatavan itselleen ja ryhtyvät toteuttamaan pedagogista, joka pohjautuu valtakunnalliseen määräykseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on osoittaa omaa ammatillista ja tutkimuksellista osaamistani. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää yhteistyöpäiväkotini toimintatapoja ja lisätä varhaiskasvattajien tietämystä pedagogisesta dokumentoinnista. Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui varhaiskasvatus, koska opintoihini on sisältynyt varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja, tavoitteena varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys. Omat henkilökohtaiset tavoitteeni opinnäytetyöni suhteen liittyvät pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuuden ymmärtämiseen ja oppimiseen. Lisäksi tavoitteenani on kehittää viestintä- ja kielitaitoani. Tavoitteenani on myös kehittyä tutkimus- ja kehittämistyössä tämän toiminnallisen opinnäytetyön kautta.

## 2.2 Yhteistyöpäiväkoti

Opinnäytetyö kohdistuu osittain alaikäisten lasten toimintaympäristöön, joten yhteistyöpäiväkoti esitellään opinnäytetyössä nimettömänä. Anonymiteetti mahdollistaa sen, että yhteistyöpäiväkodin lapsia tai sen varhaiskasvattajia ei voi missään tilanteessa tunnistaa.

Yhteistyöpäiväkoti on keskisuuri päiväkoti Uudellamaalla. Suoritin keväällä 2018 ammatillisten työmenetelmien harjoittelun kyseiseen päiväkotiin, jolloin päiväkodin johtaja ehdotti mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö heille.

Yhteistyöpäiväkodin tiloissa toimii päivittäin viisi lapsiryhmää. Yhteistyöpäiväkoti painottaa toiminnassaan seikkailua, musiikkia ja liikuntaa. Yhteistyöpäiväkodin tilat ja ympäristö on suunniteltu innostamaan lapsia liikkumaan, mahdollistaen näin lapsille seikkailuja ja liikunnallisia leikkejä. Yhteistyöpäiväkodin mukaan lasten lempipuuhiiin kuuluu liikunnalliset seikkailut päiväkodin pihan pikkumetsässä, liikunnalliset radat, rakenteluleikit, askartelut sisällä, sekä laulaminen ja soittaminen. Varhaiskasvattajat tukevat lasten toimintaa lauluilla ja liikunnalla. Jokainen lapsiryhmä retkeilee viikoittain lasten ikätason mukaisesti. Lisäksi yhteistyöpäiväkodissa suunnitellaan ja toteutetaan erilaisia tapahtumia säännöllisesti yhteistyössä lasten vanhempien kanssa.

### 3 Varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja toimintaperiaatteet

Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaavat hyvin monet lait, määräykset ja velvoitteet laadukkaana varhaiskasvatuksen takaamiseksi. Varhaiskasvatus perustuu varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusta koskettaa myös päivähoitosta annettu asetus, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, sekä valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta. Myös yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet liittyvät suomalaiseen varhaiskasvatukseen, koska Suomi on sitoutunut noudattamaan niitä. Suomessa varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, johon lukeutuu esimerkiksi kerho -tai leikkitoiminta. Kaikkia edellä mainittuja varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ohjaavat varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (Varhaiskasvatukseen 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 15, 17-18.)

Yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuoto on päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus, jonka toiminta on ryhmämuotoista. Yhdellä varhaiskasvattajalla saa olla enintään neljä alle 3-vuotiasta lasta, tai yhdellä varhaiskasvattajalla saa olla enintään kahdeksan 3-5-vuotiasta lasta. Osapäivähoidossa olevilla lapsilla henkilöstömitoitus on eri, yhdellä varhaiskasvattajalla saa olla enintään 13 osapäivähoidossa olevaa lasta. Päiväkodissa vähintään yhdellä ryhmän varhaiskasvattajalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys, yhdellä varhaiskasvatuksen sosionomin pätevyys tai varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys, sekä yhdellä tulee olla varhaiskasvatuksen lastenhoitajan pätevyys. Ryhmän varhaiskasvattajista kahden kolmasosan tulee jatkossa olla korkeakoulutettuja. Varhaiskasvatuksen opettajalla on kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, tavoitteiden toteutumisesta, toiminnan suunnitelmallisuudesta ja toiminnan arvioimisesta ja kehittämisestä. Moniammatillisuus on voimavara, joten varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat,

varhaiskasvatuksen sosionomit ja muu henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä. Päiväkodissa ryhmät pitää muodostaa ja tilojen käyttö suunnitella siten, että varhaiskasvatustavan tavoitteet ovat saavutettavissa. Oppimisympäristön on huomioitava lapsen ikä ja kehitys, sekä autettava lasta oppimaan, kehittymään ja oppimisympäristön pitää olla turvallinen ja terveellinen. (Asetus lasten päivähoitosta 1973/239; Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018; Varhaiskasvatustavan laki 540/2018; Varhaiskasvatustavan suunnitelman perusteet 2018, 17.)

### 3.1 Varhaiskasvatustavan tavoitteet

Laadukas ja tavoitteellinen varhaiskasvatustavan pohjautuu varhaiskasvatustavan lakiin.

Varhaiskasvatustavan laki määrittelee varhaiskasvatustavan kymmenen tavoitetta.

Varhaiskasvatustavan tavoitteena on yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatustavan on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, sekä edistää lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Varhaiskasvatustavan tavoitteena on myös tukea lapsen huoltajia heidän kasvatustyössään, sekä mahdollistaa huoltajien osallistuminen opiskeluun tai työelämään. (Varhaiskasvatustavan suunnitelman perusteet 2016, 14.)

Lain mukaan varhaiskasvatustavan tavoitteena on varmistaa oppimista edistävä, kehittävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustavan ympäristö, sekä edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia lapsen iän ja kehityksen mukaan.

Varhaiskasvatustavan tulee tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää lapsen koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista ja elinikäistä oppimista. Varhaiskasvatustavan tavoitteena on toteuttaa lapsen kulttuuriperintöön, liikkumiseen, taiteisiin ja leikkiin perustuvaa pedagogista toimintaa ja mahdollistaa lapselle myönteiset oppimiskokemukset. Toimintatapojen tulee olla lasta kunnioittavia. Lisäksi lasten ja varhaiskasvatustavan välille pitää turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet. (Varhaiskasvatustavan laki 540/2018.)

Lisäksi varhaiskasvatustavan tavoitteena on myös tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja tarvittaessa järjestää tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Varhaiskasvatustavan pitää antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatustavan, edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa, sekä antaa lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa erilaisuutta. Varhaiskasvatustavan tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, sekä ohjata lasta kunnioittamaan toisia ihmisiä. Lapsen toimintaa vertaisryhmässä pitää myös edistää, sekä antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatustavan toimintaan yhdessä lapsen, sekä lapsen huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Varhaiskasvatustavan tehtävä on tukea lapsen huoltajia heidän kasvatustyössään. (Varhaiskasvatustavan laki 540/2018.)

### 3.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka uusin 2018 versio tuli voimaan 1.1.2019. Vuoden 2016 varhaiskasvatussuunnitelman keskeisin muutos verrattuna edelliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan oli sen oikeudellinen velvoittavuus. Velvoittavuus voidaan nähdä laatukriteerinä, jonka tehtävänä on varmistaa, että kaikilla lapsilla on tasa-arvoinen mahdollisuus saada laadukasta varhaiskasvatusta riippumatta maantieteellisestä sijainnista. Varhaiskasvatus on nykyään opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa. Varhaiskasvatussuunnitelma jaetaan kolmeen eri tasoon; valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Käytännön työssä myös ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma voidaan liittää neljänneksi tasoksi. Varhaiskasvatussuunnitelman velvoittavuus vaikuttaa suoranaisesti siten, että kuntien ja kaupunkien välillä ei voi olla enää suuria eroja varhaiskasvatussuunnitelman noudattamisessa. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma lähestyy varhaiskasvatusta entistä pedagogisemmassa valossa, varhaiskasvatus nähdään pedagogisesti painottuneena kokonaisuutena. Yksi keskeisimmistä uudistuksista 2016 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on nimenomaan pedagogiikan painottaminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvattajien työväline, jonka avulla pedagogista toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. (Ahonen 2017, 14-16.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen paikallista järjestämistä. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaavat kunnat, kuntayhtymät, tai muut julkiset tai yksityiset palveluntuottajat. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan huomioida paikalliset erityispiirteet ja erilaiset pedagogiset painotukset. Myös paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa pitää säännöllisesti arvioida ja kehittää monialaisessa yhteistyössä paikallisen opetuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Varhaiskasvatustlain mukaan myös lapsilla ja heidän huoltajillaan on mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvioimiseen, kehittämiseen ja laatimiseen. Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, millä tavalla toteutetaan yhteistyötä esiopetuksen, perusopetuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. (Ahonen 2017, 17-18.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään yksityiskohtaisesti ja perusteellisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Lasten varhaiskasvatussuunnitelman laatii varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen opettaja. Jokaiselle lapselle tulee laatia oma varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa, kun lapsi aloittaa päiväkodin. Lapsen näkökulma pitää ottaa

varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa huomioon. Lapsen näkökulmaa pystyy huomioimaan esimerkiksi lapsen ajatusten dokumentoinnilla. Pienten lasten näkökulma pyritään ottamaan huomioon havainnoimalla lasta ja kuulemalla vanhempia. (Ahonen 2017, 22.)

Uuden varhaiskasvatussuunnitelman keskiössä on lapsi, lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet. Konkreettisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan varhaiskasvatuksen pedagogiset tavoitteet ja toimenpiteet. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan ennen kaikkea varhaiskasvattajien toimintaa, jonka avulla lapsen tavoitteet ja yksilölliset tarpeet toteutuvat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa pitää arvioida ja tarkistaa vähintään kerran vuodessa, tarpeen mukaan useammin. Varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidessa pitää arviointi kohdentaa pedagogiikan toteutumiseen ja toiminnan järjestelyihin. Ilman arviointia suunnitelman toteuttamista ja kehittämistä ei voi seurata. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa lapsen omien kiinnostusten kohteiden huomioiminen on erittäin tärkeää. Pedagogisen toiminnan pitää huomioida lapsen yksilölliset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Lapsi on aivan eri tavalla motivoitunut toimintaan, kun toiminta on rakentunut lapsen mielenkiinnon kohteista. Lapsi tulisi ottaa mukaan oman varhaiskasvatussuunnitelmansa toteutumisen arviointiin. Lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana. Lapsen näkemysten ja omien ajatusten kuuleminen lisää lapsen osallisuutta, joka käsitteenä on yksi keskeisistä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden periaatteista. (Ahonen 2017, 22-25; Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet 2018, 11.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittavuus on vaikuttanut myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan siten, että siitä pitää löytyä lapsen vahvuudet liittyen oppimiseen ja kehitykseen, lapsen mielenkiinnon kohteet ja tavoitteet, jotka tukevat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lisäksi suunnitelmasta pitää käydä ilmi, mitä toimenpiteitä tavoitteiden toteutumiseksi käytetään, sekä miten toimenpiteiden toteutusta arvioidaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki ja mahdollinen lääkehoitosuunnitelma, sekä muut mahdolliset asiantuntijat, jotka ovat osallistuneet suunnitelman laatimiseen. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen, varhaiskasvattajien ja huoltajien yhdessä sopimat asiat. Suunnitelmasta täytyy käydä myös ilmi, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu, sekä milloin se tarkistetaan seuraavan kerran. (Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet 2018, 11.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sitoutuu yhteen ylätasoon paikallisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman ja lapsen oman kokemuksen oppimisestaan ja elämästään. Varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan kutsua sateenvarjodokumentiksi, jonka alle kerääntyy pedagogisesta dokumentoinnista kertynyttä ymmärrystä. Tämä pätee kaiken ikäisiin varhaiskasvatuksen piirissä oleviin lapsiin. Dokumentit voivat puhua lapsen puolesta, jos lapsi ei osaa vielä kertoa itse sanallisesti omista tunteistaan ja ajatuksistaan. Dokumentit voivat ilmentää lapsen intoa, osaamista, toiveita ja tarpeita. Varsinkin hyvin pienten lasten kohdalla

vanhempien omat tulkinnat ja kertomukset ovat tärkeässä asemassa, kun vanhemmat opastavat varhaiskasvattajia ymmärtämään omaa lastaan. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 95.)

Ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on hyvin yleinen käytäntö monissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä. Ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman avulla voidaan ryhmän arkeen konkreettisesti suhteuttaa valtakunnallisen, paikallisen, lasten ja mahdollisesti myös yksikkökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt ja tavoitteet. Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on pedagoginen työväline, jonka avulla toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, kehittäminen ja arviointi mukautuu lapsiryhmän yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on määritellä, että millä tavalla ja tasolla, sekä millä toimintatavoilla tarpeisiin vastataan. Ryhmäkohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta saa parhaan hyödyn irti, kun sitä täydennetään ja uudistetaan säännöllisesti. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tulee olla niin kattava, että myös täysin ulkopuolinen voi saada kuvan ryhmän toiminnan keskeisistä tekijöistä perehtymällä suunnitelmaan. Ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen kannattaa käyttää apuna valtakunnallisen ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman teemoja. Ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman voi tarvittaessa purkaa myös visuaaliseen muotoon, esimerkiksi kuvina seinille. Visuaaliseen muotoon purettu ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma auttaa pitämään mielessä työn keskeisimmät tavoitteet ja lähtökohdat. (Ahonen 2017, 19-21.)

#### 4 Osallisuus

Osallisuus on käsitteenä hyvin moniulotteinen. Osallisuus voidaan nähdä lapsen omana kokemuksena merkityksellisestä kohtaamisesta tai tilanteesta arjessa. Pelkkä osallistuminen ei välttämättä luo osallisuuden kokemusta. Osallisuuden kokemus käsittää sisällään ilon ja innostuksen tunteita ja luo lapselle tilanteesta mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen, johon lapsi pystyy intensiivisesti sitoutumaan. Osallisuutta ei voida asettaa ylhäältä päin, se toteutuu vuorovaikutuksessa ja kohtaamisessa. Osallisuus perustuu yksilön omaan kokemukseen ja tunteeseen yksilölle merkityksellisessä ympäristössä ja tilanteessa. Osallisuus on yläkäsite sosiaalisen kuulumisen eri muodoille. Osallisuus on monitasoista ja toteutuu sen mukaan, kuinka ihmiset kohtaavat toisensa. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 16-18, 81.)

##### 4.1 Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi otetaan huomioon häntä koskevissa asioissa. Lapsen tulee päästä mukaan määrittämään, toteuttamaan sekä arvioimaan häntä koskevia asioita, jotta hänen etuaan koskeva työ toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Osallisuus nähdäänkin yhtenä kasvun ja kehityksen perusedellytyksenä, sillä sen avulla lapsi oppii

toimimaan ja elämään yhdessä muiden kanssa. Osallisuutta lapsien keskuudessa on pyritty suojaamaan myös lainsäädännöllä. Tässä lapsi määritellään alle 18-vuotiaaksi kansalaiseksi. Lastensuojelulaissa pyritäänkin korostamaan lapsen asianosaisuutta kaikissa prosesseissa, jotta lapsi pääsisi osallistumaan häntä koskevien asioiden hoitoon mahdollisimman paljon. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja vahvistavat arvostava kohtaaminen, ajatusten kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen. Lasten osallisuutta on myös se, kun lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä varhaiskasvattajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista käy yksiselitteisesti ilmi, että lasten pitää osallistua toiminnan suunnitteluun ja arvioimiseen. Tämän mahdollistamiseksi pitää päiväkodissa kehittää tietoisesti osallisuutta edistäviä toimintatapoja sekä rakenteita. Inklusiivisessa toimintakulttuurissa kaikessa toiminnassa edistetään osallisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Varhaiskasvatustalakiin (1973/36) on kirjattu yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteeksi lapsen mielipiteen huomioiminen lapsen osallisuuden edistämiseksi. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten osallisuutta ja kannustaa lapsia oma-aloitteisuuteen. Arvostaminen on tärkeässä asemassa. Lasten, huoltajien ja varhaiskasvattajien näkemyksiä ja mielipiteitä tulee arvostaa. Osallisuuden kautta lasten ymmärrys vastuusta, valintojen seurauksista, yhteisöstä ja oikeuksista kehittyy. Sensitiivinen kohtaaminen ja lapsen myönteinen kokemus nähdäksesi ja kuulla tulleisesta vahvistaa lapsen osallisuutta. Niitä voidaan pitää osallisuuden lähtökohtina (Ahonen 2017, 68; Hujala & Turja 2017, 42; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30.)

Osallisuuden kautta lapsille tarjoutuu mahdollisuus tietoon, päätöksentekoon, mielipiteen ilmaisemiseen ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Nämä mahdollisesti muuttavat varhaiskasvattajien ja lasten suhdetta tasavertaisempaan suuntaan. Varhaiskasvattajien tulee kuitenkin luoda lapsille edellytyksiä ja mahdollisuuksia osallistua. Osallistumisen ja osallisuuden käsitteiden välillä on eroavaisuuksia. Osallisuus sisältää henkilökohtaisen tunteen osallisuudesta, kun taas osallistumisessa tätä henkilökohtaista tunnetta ei edellytetä. Aito osallistuminen parhailaan vahvistaa ihmisten keskinäistä luottamusta ja lisää ihmisten välistä ymmärrystä, inspiroi ja innostaa. Kaikista tärkeintä laadukkaassa osallistumisessa on aito vuoropuhelu, kohtaaminen ja avoimuus. (Virkki 2015, 10.)

#### 4.2 Huoltajien osallisuus

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on suuri merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyöllä huoltajien kanssa tavoitellaan huoltajien ja kasvattajien yhteistä sitoutumista lapsen terveen ja turvallisen kehityksen, kasvun ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyön huoltajien kanssa tulee olla vuorovaikutteista ja vuorovaikutteinen yhteistyö edellyttää kasvattajilta aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on huomioitava perheen moninaisuus, huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset, sekä lasten

yksilölliset tarpeet. Huoltajien kanssa jaetaan lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset. Se on yksi huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön eri muodoista. Yhteistyöllä voi olla monia erilaisia muotoja ja tehtäviä lapsen varhaiskasvatuksen aikana. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 32-33.) Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tarkoituksena on mahdollistaa heidän osallisuutensa lapsen suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa varhaiskasvatuksessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa yhteinen keskustelu lapsen huoltajan kanssa on tärkeä. Luottamus on avainsana huoltajan osallisuudessa. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa kasvattajien ja huoltajien välisen yhteistyön, vaikka tilanne olisikin haastava. Varhaiskasvatuksen yksi tärkeä toimintamuoto on, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen ominaispiirteistä ja sisällöstä. Yhdessä kasvattajien ja lasten kanssa huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Huoltajalle tulee kertoa myös, miten lapsen tietoja käsitellään, kuka tietoja saa ja mitä salassapito tarkoittaa. Kaikkien osapuolten osallistuessa yhteistyöhön voidaan lapsen tuen tavoitteet saavuttaa parhaiten. Vaikka huolta-ja ei sitoutuisikaan yhteistyöhön, lapsi saa silti varhaiskasvatuksessa tarvitsemaansa oppimisen ja kehityksen tukea. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 33.)

#### 4.3 Osallisuuden tasomalli

Osallisuuden toteutumista pystytään hahmottamaan erilaisilla osallisuuden tasomalleilla. Olen valinnut tähän opinnäytetyöhön tarkasteluun Harry Shierin osallisuuden polun, koska se on yksi eniten suomalaisessa varhaiskasvatuksessa käytetyistä osallisuuden malleista. Harry Shierin kehittämä tasomalli on viisiportainen. Tasomallissa lapsen osallisuutta tarkastellaan aikuisen toiminnan kautta. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 21, Shierin 2001 mukaan.)

Ensimmäinen askel osallisuuden tasomallissa on lapsen kuunteleminen. Lapsen kokemus osallisuudesta lähtee liikkeelle lapsen kuuntelemisesta, lapsen pitää kokea tulevansa kuulluksi. Kuunteleminen on tulkinnan ja merkityksen rakentamista kuullusta. Lapsen ja aikuisen väli-sen vuorovaikutuksen yksi perusasioista on kuunteleminen. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 21, Shierin 2001 mukaan.)

Toinen askel osallisuuden tasomallissa on lasten tukeminen niin, että he voivat ilmaista omia mielipiteitään. Tällä osallisuuden tasolla varhaiskasvattajan pitää käyttää havainnointia (ilmeet, eleet ja sanattomat viestit) miksi lapset eivät ilmaise omia mielipiteitään ja miten varhaiskasvattajat voivat mahdollistaa mielipiteiden ilmaisemisen. Osallisuuden tasomallin toisella askelmalla varhaiskasvattajan tehtävänä on varmistaa, että lapsia rohkaistaan ilmaise-maan omia mielipiteitään ja että varhaiskasvattajilla on tahtoa tukea lapsia mielipiteensä ilmaisussa. Varhaiskasvattajan on tärkeää tunnistaa ero lapsen kuuntelemisen

ja hänen mieli-piteidensä ilmaisun tukemisen välillä. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 21-22, Shierin 2001 mukaan, Thomasin 2002 mukaan.)

Kolmas askel osallisuuden tasomallissa on lasten mielipiteiden ja aloitteiden huomioon ottaminen. Lapsia tulee kannustaa ilmaisemaan omia mielipiteitään. Kaikkien ryhmän lasten mielipiteet tulee ottaa huomioon, vaikka kaikkia ei voisikaan resurssien puitteissa toteuttaa. Varhaiskasvattajien on osattava perustella lapsille, mikä tai mitkä toiveet toteutetaan. Toisinaan on perusteltua toteuttaa toimintaa varhaiskasvattajan parhaaksi näkemällä tavalla, jolloin lapset sitoutetaan toimintaan perusteluilla. Lasten mielipiteiden ja aloitteiden huomioon ottaminen ei tarkoita sitä, että lapset käskyttäisivät varhaiskasvattajia ja että varhaiskasvattajat muuttaisivat toimintaansa joka kerta kun lapsi keksii jotain uutta. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 22, Shierin 2001 mukaan.)

Neljäs askel osallisuuden tasomallissa on lasten mukaan ottaminen päätöksentekoprosessiin. Varhaiskasvattajat luovuttavat omaa valtaansa lapsille, mutta kantavat vastuun päätöksistä. Tämän tarkoituksena on, että varhaiskasvattajalle ja lapsille muodostuu tilanne, jossa he voivat yhdessä pohtia ja keskustella päätettävästä asiasta lasten näkemykset huomioon ottaen. Varhaiskasvattajien tulee tällä askeleella tukea lapsia tuomaan esiin ja esittämään omia näkemyksiään. Neljännellä tasolla voidaan myös demokraattisesti puoltaa tai hylätä suunnitelmia. Osallisuuden tavoitteena voi olla myös auttaa lapsia oppimaan vastuuntuntoa ja empatiaa, sekä sitouttaa heitä paremmin tehtyihin päätöksiin. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 24, Shierin 2001 mukaan.)

Viides askel osallisuuden tasomallissa on vallan ja vastuun jakaminen lapsille päätöksenteossa. Viidennen ja neljännen tason ero pienempi, kuin alempien tasojen välinen. Varhaiskasvattajan on tällä tasolla annettava lapsille osa vallastaan ja tukea lapsia kantamaan heille annettua vastuuta. Tällä tasolla varhaiskasvattajat ja lapset jakavat vastuun ja vallan. Näin toimimalla varhaiskasvattaja tukee lapsen osallisuutta tällä tasolla. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 24, Shierin 2001 mukaan.)

Lasten osallisuus lähtee siis liikkeelle lasten kuuntelemisesta, sekä varhaiskasvattajan ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta. Varhaiskasvattajalle tämä merkitsee kykyä vastaanottaa uusia ajatuksia ja ravistella vanhoja toimintakulttuurin rakenteita (avautuminen). Seuraavaksi varhaiskasvattajan on ryhdyttävä toimiin ja annettava toimintakulttuurissa osallisuuden muutokselle mahdollisuus (mahdollistaminen). Viimeiseksi varhaiskasvattajan on sitouduttava uuteen malliin. Sitoutumalla lasten osallisuuden tasosta tulee pedagoginen arvo, velvoite (sitoutuminen). (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 21, Shierin 2001 mukaan.)

#### 4.4 Osallisuus pedagogisessa dokumentoinnissa

Lapsen kohtaamisen periaate on osallisuuteen perustuvan suunnittelun taustalla. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa tulee ottaa huomioon lasten kehitykselliset tarpeet ja heidän näkemyksensä. Pedagogiikan suunnittelussa on keskeistä, että kasvatukselliset tavoitteet ja lasten kiinnostuksen kohteet ovat tasapainossa. Pedagogisen toiminnan suunnittelu tulisi nähdä lasten ja varhaiskasvattajien yhteisenä prosessina. Toiminnan suunnittelun tulee pohjautua pedagogiseen dokumentointiin havainnoinnin sijasta. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 86-87.)

Lapsen identiteetin ja toimijuuden kehittämisessä ja vahvistumisessa pedagogisesti käytetyllä dokumentoinnilla on tärkeä asema. Lapsen toimijuuteen sisältyy osallisuus, vaikutus- ja valinnanmahdollisuus ja vapaaehtoisuus. Toimijuus kehittyy vuorovaikutuksessa. Dokumentointi mahdollistaa arjen ohikitävien lapsen toimijuuden hetkien tallentamisen ja niihin myöhemmin palaamisen. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa sen, että lapsen oma käsitys omasta toimijuudestaan ja kyvystään toteuttaa omaa toimijuuttaan käytännössä voi vahvistua. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 60-61.)

Pedagoginen dokumentointi kääntää huomion diagnoosista dialogiin. Pedagogisella dokumentoinnilla pyritään tallentamaan ja vahvistamaan lasten kokemuksia, joita varhaiskasvattajat, lapset ja vanhemmat sitten yhdessä tulkitsevat. Dokumentointi on pedagogista vain silloin, jos sitä reflektoidaan. Lapsen oma sisäinen kuuleminen kehittyy, kun lapsi saa reflektoida omaa toimintaansa, sekä kertoa ja jäsentää omia ajatuksiaan aikuisen tukemana. Varhaiskasvattajien tulee tukea lasten omien näkökulmien moninaisuutta ja ilmaisun rikkautta, ettei lapsi yritä vain miellyttää omilla vastauksillaan aikuisia. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 87, Keskisen ja Lounassalon, 2011 mukaan.)

Havainnointi on osallisuutta edistävän suunnitteluprosessin ensimmäinen vaihe. Havainnointi on toteutetun pedagogiikan, varhaiskasvattajien toiminnan ja lasten oppimisen tulkintaa ja havainnointia. Suunnitteluprosessin toinen vaihe on dokumentointi. Varhaiskasvattajien pitää dokumentoida tavoitteiden ja oppimisen kannalta merkityksellisiä asioita lapsiryhmässä, antaen myös lasten osallistua dokumentointiin. Kolmas vaihe on dokumenttien analysointi ja tiimipalaveriin valmistautuminen. Havainnointi- ja dokumentointitietojen pohjalta varhaiskasvattaja tekee alustavaa arviointia ja tulevan toiminnan suunnitelmia, joista keskustella tiimipalaverissa. Tavoitteena on, että dokumentoinnin osoittamat kehittämiskohteet saadaan osaksi viikkosuunnitelmaa ja pedagogista toimintaa lasten kanssa. Neljäs vaihe on keskustelu kasvattajatiimissä, se on tärkeä osa suunnitteluprosessia. Keskusteluissa muotoutuu dokumenttien pohjalta yhteiset tulkinnat lasten oppimisesta ja edistymisestä, sekä toteutuneesta pedagogiikasta. Viides ja viimeinen vaihe on pedagogiikan suunnittelu. Suunnitteluun otetaan myös lapset mukaan ikätason mukaisesti. Yhteisöllisestä suunnittelusta hyvä esimerkki on lastenkokoukset, joissa lapset saavat mahdollisuuden

ilmaista omia ideoitaan ja ajatuksiaan. Lopullinen suunnitelma sitoo kaikkia tiimin jäseniä. (Heikka, Fonsén, Elo ym. 2014, 92-93.)

## 5 Pedagoginen dokumentointi

Karkea määritelmä dokumentoinnille tarkoittaa tallentamista. Dokumentoinnista saadaan pedagogista vasta, kun sen tarkoitus on hyödyntää dokumentointia toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa konkreettisella tavalla lasten kehityksestä, elämästä, oppimisesta ja tarpeista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nostettiin esille pedagoginen dokumentointi. Pedagoginen dokumentointi on työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen, arvioimiseen ja kehittämiseen. Pedagogisen dokumentoinnin hyödyntämisellä lapset ja myös heidän huoltajansa voivat osallistua toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. (Ahonen 2017, 140; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 37.)

### 5.1 Pedagogisen dokumentoinnin juuret

Pedagogisen dokumentoinnin juuret ovat Reggio Emilia -pedagogiikassa. Pedagoginen dokumentointi on rantautunut Suomeen 1990-luvulla, kun italialaisen professori Loris Magaluzzin (1921-1994) luoma kasvatustajattelu Reggio Emilia -pedagogiikka alkoi kiinnostaa suomalaisia varhaiskasvattajia. Reggio Emilia -pedagogiikka perustuu näkemykseen, että lapsella on sata kieltä. Lapsella on sata tapaa olla, elää, tutkia, luoda, oppia ja kommunikoida. Reggio Emilia -pedagogiikassa dokumentointi nähdään kasvatuksellisenä kulkuneuvona, joka kuljettaa lapsia, aikuisia, varhaiskasvattajia sekä koko yhteisöä luovassa, tutkivassa ja kokonaisvaltaisessa maassa. Reggio Emilia -pedagogiikka on kehittynyt kriittisessä vuorovaikutuksessa erilaisista oppimisen ja kehityksen teorioista ja käsitteistä. Reggio Emilia -pedagogiikassa korostui aluksi konstruktivinen oppimiskäsitys, mutta myöhemmin reggiolaiset kasvattajat etenivät sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Siirryttäessä sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen dokumentoiva työtapa omaksuttiin tavaksi toimia perheiden ja lasten kanssa. (Rintakorpi 2018, 18; Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10.)

Reggiolaisessa kasvatustajattelussa lasten, vanhempien, varhaiskasvattajien ja ympäröivän yhteisön kohtaamisen myötä tapahtuva ymmärrys rakentaa opetuksen sisältöä, tavoitteita ja menetelmiä. Reggiolaisen kasvatustajattelun ydintä on yhteisössä tapahtuva tiedon ja merkitysten rakentelu ja etsiminen. Yhteisössä toiminta ja sen suunnittelu tapahtuu prosessimaisena virtauksena, kehkeytyvänä opetussuunnitelmana. Prosessimaisuus, dialogisuus ja joustavuus korostuvat toiminnassa. Lapsen oppimisen ja kehityksen tukemisessa lapsen erilaisilla ”kielillä” kuten kirjaimilla, numeroilla, symboleilla, puhella ja taiteella on tärkeä tehtävä. Kasvattajan tehtävä on Loris Malaguzzin sanoin etsiä tilanteita, joissa ”lapsi

on näkemäisillään sen, minkä aikuinen jo näkee, ja antaa osaamisensa lapsen käyttöön”. (Rintakorpi 2018, 18.)

Reggio Emilia -pedagogiikassa dokumentoinnin tehtävänä on ylläpitää dialogista suhdetta lapsen oppimisen ja opetuksen välillä. Dokumentointi mahdollistaa sillan rakentamisen aikaisemman osaamisen ja uuden osaamisen välille. Reggio Emilia -pedagogiikassa dokumentoinnilla pyritään tekemään ohikiitävistä hetkistä ainakin hetkeksi näkyviä ja avoimia keskustelulle, sekä antamaan arvoa lasten omille oivalluksille ja näkemyksille. Dokumentointi on myös mahdollisuus haastaa ja arvioida vallitsevia toimintatapoja, käsityksiä ja olosuhteita eri perspektiivistä. Dokumentointi on reggiolaisessa kasvatusajattelussa oppimisprosessin lisäksi olennainen osa myös ympäristöä ja ympäristön dokumentointiprosessia. Reggiolaisessa kasvatusajattelussa dokumentointi ei tarkoita normatiivista arviointia, vaan asioiden arvon tunnistamista ja ymmärtämistä. Reggio Emilia -pedagogiikassa varhaiskasvattajan tehtävä on antaa oma osaamisensa lasten käyttöön oikeaan aikaan ja sopivalla tavalla. Varhaiskasvattajien kuuluu tukea ja ylläpitää oppimista ja vuorovaikutusta. Tämän onnistuminen edellyttää joustavaa, avointa, tutkivaa ja pedagogista näkemystä. (Rintakorpi 2018, 19.)

## 5.2 Dokumentointi pedagogisen dokumentoinnin perustana

Lapsuutta ja lasten tapoja oppia, tuntea, ajatella ja toimia pystytään tekemään näkyväksi dokumentoinnin avulla (Rintakorpi 2010, 9). Dokumentoinnista voidaan puhua myös raportoivana taltiointina. Raportoiva taltiointi tarkoittaa sellaista dokumentointia, jonka avulla aikuisten tulkintojen avulla pyritään tekemään lasten elämää ja toimintaa näkyväksi päiväkodissa. Raportoivaa taltiointia on esimerkiksi lasten henkilökohtaisiin kansioihin kerätyt piirrookset, valokuvat ja haastattelut. (Rintakorpi 2010, 19.)

Dokumentointia käytetään apuvälineenä analysointiin, tulkintaan, toiminnan suunnitteluun ja lopuksi arviointiin ja toiminnan uudelleen suunnitteluun. Dokumentointi tarkoittaa työskentelyn vaiheiden ja lasten kokemusten tallentamista kirjoitusten, valokuvien, piirrosten, sekä video- ja äänitallenteiden avulla. Dokumentoinnin avulla pystytään hahmottamaan lasten työskentelyn etenemistä. Jos toiminnan kulkua ei dokumentoida, muisto voi hiipua ja kadota kokonaan muistista, kuin mitään ei olisi koskaan tapahtunut. Dokumentit kertovat oman tarinansa lapsen oppimisesta ja ryhmän vuorovaikutuksen vaiheista. Toiminta tehdään näkyväksi dokumentoinnin avulla. Dokumentit toimivat muistin tukena sekä tunnelmien ja tiedon välittäjinä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 77; Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 66-67.)

Varhaiskasvattajan on valittava useasta eri dokumentointivälineestä tarkoituksenmukaisin ja käyttökelpoisin. Jos dokumentointiväline ei sovi tilanteeseen tai vastaa käyttäjänsä tarpeita, dokumentointi voi jäädä kokonaan tekemättä. Valokuva on tilannetta havainnollistava

dokumentti, joka syntyy nopeasti. Videoidulla dokumentilla tilannetta voidaan katsoa uudelleen ja esittää henkilöille, jotka eivät olleet tilanteessa paikalla. Äänittämisellä voidaan dokumentoida lapsen kielellisiä taitoja. Sadutuksen avulla lapsen ajatuksia dokumentoidaan lapsen omilla sanoilla. Lomake auttaa taas keskittymään ennalta suunniteltuihin asioihin, on nopeakäyttöinen ja lomakkeen avulla on helppo saada tilanteesta kokonaiskäsitys. Portfolio tarjoaa mahdollisuuden dokumentoima monipuolisesti. Paperi on moneen tilanteeseen soveltuva ja helposti saatavilla oleva dokumentti. Vihkoon saadaan lapsikohtaiset tiedot kaikki samaan paikkaan. Kansioon voi liittää useita erilaisia dokumentteja lapsikohtaisesti niin, että kaikki tiedot ovat samassa paikassa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 81-82.)

### 5.3 Pedagoginen dokumentointi työmenetelmänä

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, tarpeista, oppimisesta ja lapsiryhmän toiminnasta konkreettisesti ja monipuolisesti tietoa. Yhdessä lasten kanssa voi tarkastella heidän omaa kehitystään ja oppimistaan yksittäisten dokumenttien avulla. Pedagogista dokumentointia voi käyttää varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun perustana, kun lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, sekä tarpeet ja kiinnostuksen kohteet tehdään näkyväksi pedagogisella dokumentoinnilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 37.)

Varhaiskasvattajien osalta suunnitelmallinen dokumentointi tarkoittaa, että varhaiskasvattajat oppivat tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita, sekä lasten ja kasvattajien välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Lapsilähtöisyys on pedagogisen dokumentoinnin avainsana. Varhaiskasvattajien tehtävään kuuluu tehdä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, joka on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvattajille työmenetelmä, jolla voidaan arvioida lapsen tuen tarvetta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 37.)

Lapsi pitäisi nähdä aktiivisena toimijana dokumentoinnin aikana, eikä dokumentoinnin kohteena. Pedagogisella dokumentoinnilla toimintaa tehdään näkyväksi niin lapsille kuin aikuisille. (Ahonen 2017, 141.) Dokumentointi on ennen kaikkea mahdollisuus palata aikaisempiin ajatuksiin ja kokemuksiin ja käsitellä niitä. Dokumentit voivat vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin ja tapoihin kommunikoida, vaikuttaa ja rakentaa ymmärrystä. Dokumentoinnin avulla ohikiitävistä hetkistä ja abstrakteista ilmiöistä voidaan myöhemmän tarkastelun kautta muokata tietoisesti toimintaa. Dokumentointi on mahdollisuus myös varhaiskasvattajille purkaa ja koota uudelleen omia hajanaisia tulkintojaan. (Rintakorpi 2018, 18-19.)

Pedagogiseen dokumentointiin ei ole olemassa helppoja tai yksityiskohtaisia ohjeita. Pedagoginen dokumentointi on niin reflektiivistä, että jos siihen olisi helpot tai yksityiskohtaiset ohjeet, kyse ei olisi enää pedagogisesta dokumentoinnista. Taltioinnin ja

pedagogisen dokumentoinnin erottaa toisistaan nimenomaan reflektio. Prosessikeskeisyys on yksi reflektion keskeisimmistä tunnusmerkeistä. Reflektiivinen kehittäminen varhaiskasvatuksessa tarkoittaa tietoista toiminnan muutosta. Toiminnan muutos sisältää monitasoista tietoa, joka ilmenee tunteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, toimintakulttuurissa ja ajattelussa. Teoria ja käytännön toiminta yhdistyvät, kun ne ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Reflektiolla tarkoitetaan toisten ihmisten kanssa tapahtuvaa toiminnan ajattelua, yhteisiä pohdintoja. Reflektio voi parhaimmassa tapauksessa kehittää varhaiskasvattajien syvempää ymmärrystä toiminnasta siellä, missä toiminta tapahtuu. Yhdessä reflektoidessa pitäisi kiinnittää huomiota ongelmiin, joita on tavoitteiden ja toteutuksen välillä. Kriittinen reflektointi mahdollistaa sen, että varhaiskasvattaja alkaa miettiä, mihin kasvatustoiminta perustuu. Reflektio koskee tällöin muutakin kuin vain suoraa toimintaa, silloin mietitään toiminnan taustatekijöitä. Se on pedagogisen dokumentoinnin reflektion ydin. (Rintakorpi 2010, 18-19.)

### 5.3.1 Haasteet

Rintakorven (2018, 55-56) väitöskirjan määrällisessä osatutkimuksessa kaksi viidestä varhaiskasvattajasta ei käyttänyt juuri lainkaan tuottamiaaan dokumentteja toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Varsinkin, mitä pienemmät lapset olivat kyseessä, sitä vähemmän dokumentointia käytettiin. Kaksi viidestä lastentarhanopettajasta ei myöskään maininnut käyttävänsä pedagogisen prosessoinnin välineenä dokumentointia, mutta dokumentointia käytetään toiminnan näkyväksi tekemiseen. Monet varhaiskasvattajat mielsivät pedagogisen dokumentoinnin tai dokumentoinnin tavoitteeksi toiminnan näkyväksi tekemisen. Rintakorven mielestä keskeinen haaste siirryttäessä varhaiskasvatuksen tallentamisesta pedagogiseen dokumentointiin on näkyväksi tekemisen painotus. (Rintakorpi 2018, 56).

Rintakorpi (2018, 55-56) tutki väitöskirjansa laadullisissa osatutkimuksissa, mitkä ovat niitä seikkoja, jotka estävät tai vaikeuttavat yksittäisiä varhaiskasvattajia siirtymästä toiminnan tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Tutkimuksessa tuli esiin konkreettisia asioita, joita olivat päiväkotien heikot laiteresurssit ja varhaiskasvattajien puutteet osaamisessa laitteiden käytön suhteen tai dokumentoinnin suhteen, sekä varhaiskasvattajien ajan puute. Lisäksi kävi ilmi, että dokumentointi jää hyvin helposti irralliseksi osaksi, eikä sen pedagogisia mahdollisuuksia nähdä toimintana yhdessä vanhempien ja lasten kanssa. Varhaiskasvattajilla voi olla vaikeuksia siirtyä aikuislähtöisestä toiminnan suunnittelusta kohti yhteisöllistä ja jatkuvasti liikkeessä olevaa pedagogista toimintakulttuuria.

Haasteita pedagogiseen dokumentointiin tuo myös dokumentointia tekevän varhaiskasvattajan ja varhaiskasvatuksessa olevan lapsen välinen suhde. Dokumentoiva varhaiskasvattaja ottaa helposti hiljaisen havainnoijan roolin. Varhaiskasvattaja saattaa myös dokumentointitilanteessa olla jättämättä tilaa lapsen aidolle kuuntelulle ja dialogiselle

keskustelulle lapsen kanssa. (Rintakorpi 2018, 58.) Lisäksi Rintakorven (2018, 55) mukaan jopa kokeneilla dokumentoijilla voi olla vaikeuksia asettaa dokumentoinnille pedagogisia tavoitteita, sekä ylläpitää ja päivittää dokumentoinnin pedagogisia tavoitteita. Tässä on erityisesti haasteena ajan puute. Varhaiskasvattajat tarvitsisivat aikaa ilman lapsia reflektoidakseen, tulkitakseen ja editoidakseen dokumentteja, mutta lasten osallisuutta ja demokratiaa pitäisi korostaa, eli olennaisinta on prosessoida dokumentteja yhdessä lasten kanssa. Varhaiskasvattajien pitää pystyä valitsemaan, järjestelemään ja käsittelemään dokumentit sillä tavalla, että niitä on mahdollista tulkita yhdessä lasten kanssa. Käytännössä se vaatii säännöllistä aikaa kyseiselle työlle. Itsestään arkeen ei muodostu otollisia tilanteita, vaan niille on luotava rakenteet.

### 5.3.2 Mahdollisuudet

Runsa pedagoginen dokumentointi korreloi Rintakorven (2018, 54) väitöskirjan määrällisen osatutkimuksen monien niiden asioiden kanssa, jota reggiolaisessa kasvatustutkimuksessa monesti nostetaan esille positiivisina dokumentoinnin vaikutuksina. Rintakorven mukaan pedagogisen dokumentoinnin käyttäminen lapsiryhmässä korreloi myös siten, että niissä ryhmissä käytettiin enemmän luovia toimintatapoja, lapsilla oli pitkäkestoisia leikkejä ja lapset osallistuivat toiminnan suunnitteluun. Mitä runsaampaa pedagoginen dokumentointi oli, sitä enemmän painottuivat syvälinen ajattelu, monipuolinen arviointi ja lasten yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien jatkuva käyttäminen toiminnan suunnittelussa, eli pedagogiset alueet. Lapsen oppimista ja osaamista arvioitiin monipuolisesti, kun pedagoginen dokumentointi oli yhteydessä lapsilähtöisesti painottuneeseen toimintakulttuuriin. Pedagoginen dokumentointi sitouttaa lapsia myös toimintaan ja lasten tunneilmaisu on myönteisempää. Pedagogista dokumentointia käyttäneiden kasvattajien mielestä heidän lapsiryhmissään lasten ajattelu, ongelmanratkaisu ja oppimaan oppimisen taidot olivat vahvoja.

Lapsille voi muodostua turvallinen kiintymyssuhde varhaiskasvattajiin ja lapset voivat oppia positiivisia tunneilmaisuja runsaan pedagogisen dokumentoinnin kautta. Nämä seikat ovat ensiarvoisen tärkeitä puhuttaessa varsinkin pienistä ja vasta päivähoitoaan aloittavista lapsista. Taaperoiden ryhmässä tehtävä pedagoginen dokumentointi voi tukea pienten lasten ja heidän perheidensä kommunikointia, osallisuutta, sekä lapsen siirtymisiä päiväkotijäsen- ja kotikulttuurin välillä. Kuitenkin, mitä vähemmän pedagogista dokumentointia käytetään, sitä vähemmän pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia esiintyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Jos dokumentointi ei muutu pedagogiseksi dokumentoinniksi, niin pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuudet eivät avaudu. (Rintakorpi 2018, 54.)

Pedagogisen dokumentoinnin käyttäminen vahvisti lisäksi myös varhaiskasvattajien ammatillisuutta. Varhaiskasvattajat, jotka käyttivät runsaasti pedagogista dokumentointia, olivat ammatillisesti tyytyväisempiä, kuin heidän vähemmän dokumentoivat kollegansa.

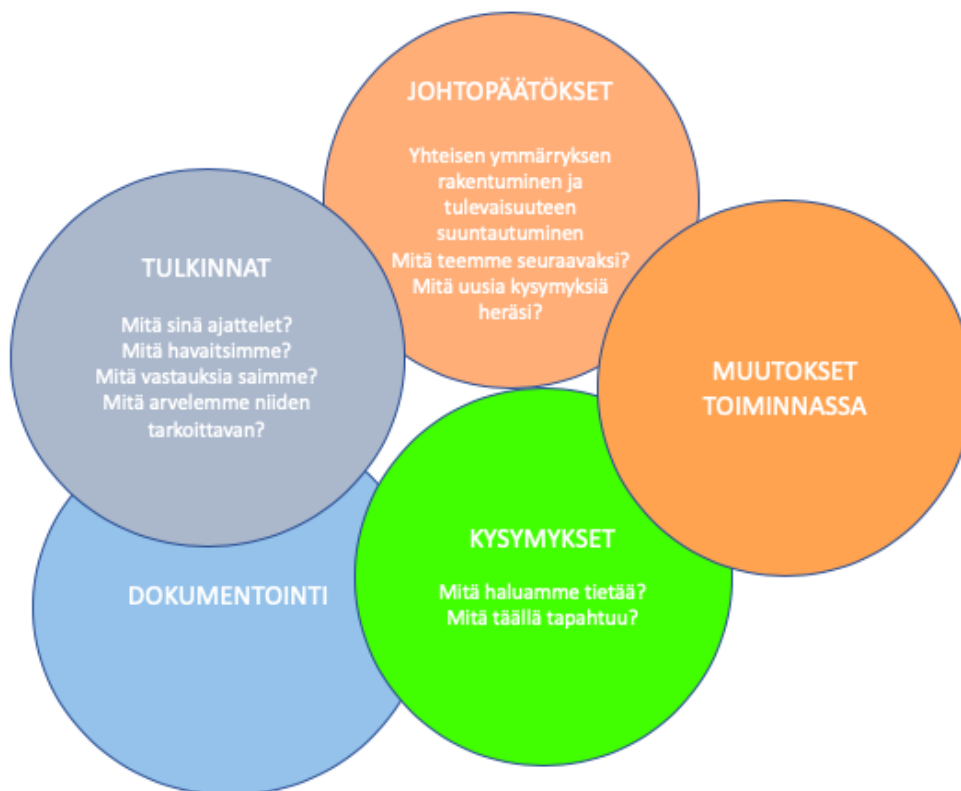
Pedagoginen dokumentointi ja dokumenttien tarkasteleminen teki myös varhaiskasvattajien omaa osaamista näkyväksi heille itselleen. Dokumenttien avulla lasten elämään paneutuminen avasi heille oman työnsä merkitystä ja mahdollisuuksia. Jotta pedagogista dokumentointia ei koettaisi haasteena, niin varhaiskasvattajille pitäisi tarjota tukea oman toimintansa ja heidän toimintakulttuurissa esiintyvien ilmiöiden analyttiseen eettiseen, pedagogiseen ja filosofiseen arviointiin ja kehittämiseen. (Rintakorpi 2018, 55.) Aikuisten keskinäinen pohdinta ja eri näkökulmien löytäminen on hyvin olennainen osa pedagogista dokumentointia. Myös varhaiskasvatuksen opettaja voi pedagogisen dokumentoinnin avulla tai sen sivuvaikutuksena kehittyä ammatillisesti, esimerkiksi tulella entistä tietoisemmaksi omasta toiminnastaan ja sen vaikutuksista lapsiin. Pedagoginen dokumentointi voidaan valjastaa varhaiskasvatuksen rattaiden kuljettajaksi, jos varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria halutaan rikkoa. Pedagoginen dokumentointi antaa kasvattajille kyvyn ottaa vastuun omista arvovalinnoistaan ja toimintaa koskevista omista päätöksistään, ilman että kasvattajien tarvitsee nojata standardisoiuihin laatumittareihin. (Rintakorpi 2010, 19-20.)

Arjen ilmiöille voi luoda merkityksiä sekä käsitteellistää ja muokata niitä yhdessä lasten ja vanhempien kanssa pedagogisen dokumentoinnin avulla. Toimintaa voi suunnitella ja muokata joustavasti ja silloin voidaan myös arvioida ja päättää, mikä varhaiskasvatuksessa on tarkoituksenmukaisinta ja tärkeintä juuri sillä hetkellä. Siirtyminen tallentamisesta pedagogiseen dokumentointiin vaatii vahvaa pedagogista osaamista, toimintakulttuurin muutosta ja hyvää pedagogista johtamista. (Rintakorpi 2018, 63.)

#### 5.4 Pedagogisen dokumentoinnin prosessi

Pedagoginen dokumentointi on työmenetelmänä elävä ja muuttuva. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteet, menetelmät ja kohde ovat sidoksissa siihen yhteisöön, jossa pedagogista dokumentointia tehdään ja niihin ihmisiin, jotka toteuttavat pedagogista dokumentointia. Pedagoginen dokumentointi on mahdollista hahmotella viiteen eri vaiheeseen, joita ovat kysyminen, dokumentointi, tulkitseminen, johtopäätösten vetäminen ja toiminnan muuttaminen. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 78.)

Vaikka pedagogisen dokumentoinnin prosessille on määritelty viisi eri vaihetta, prosessi harvoin etenee suoraviivaisesti vaihe vaiheelta eteenpäin. Erilaisia prosesseja voi olla samaa aikaa liikkeellä useita, esimerkiksi projekteihin liittyvä arviointi ja lasten vasuihin liittyvä työskentely. Osa dokumentoitavista asioista saattaa olla monimutkaisia, jotka eivät ole yksinkertaisia ja ovat vaikeasti rajattavia. Kysymyksiä, havainnointia ja dokumentointia saatetaan joutua muuttamaan lennosta. Tällöin pitää tehdä nopeita johtopäätöksiä siitä, mikä on tärkeää ja tarkemman tutkimuksen arvoista. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 78.)



Kuvio 1: Pedagogisen dokumentoinnin prosessi (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 79.)

#### 5.4.1 Kysymykset

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi alkaa tietoisella huomion kiinnittämisellä johonkin tiettyyn ilmiöön, kuten esimerkiksi oman lapsiryhmän puheenaiheisiin. Tietoisella huomion kiinnittämisellä voidaan yrittää ymmärtää näitä ilmiöitä tai kehittää varhaiskasvatustoimintaa lapsilähtöisemmäksi. Havainnointia ja dokumentointia suunnataan tässä vaiheessa pedagogisesti perusteltujen olettamuksien tai kysymyksien kautta, kuten esimerkiksi mihin asiaan lapset voivat vaikuttaa? (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 78.)

Helposti käy niin, että lapsesta tulee tarkkailun kohde, jonka elämään dokumentoija puuttuu omista lähtökohdistaan käsin. Tällaisessa tilanteessa ei ole enää kyse lapsen osallisuudesta, vaan lapsi saattaa altistua normittavalle ja arvioivalle katseelle. Pedagogisessa dokumentoinnissa ei arvioida lasta, vaan pyritään ymmärtämään vuorovaikutuksessa lapsen kanssa hänen näkemyksiään. Dokumentoijalla olisi hyvä olla herkkä, hyväksyvä, arvostava, avoin ja kiinnostunut katse. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 80.)

#### 5.4.2 Dokumentointi

Pedagogisen dokumentoinnin prosessin toinen vaihe on havainnointi ja dokumentointi. Havainnoimalla ja dokumentoinnilla kerätään näkökulmia ja vaikutelmia tilanteesta. Kyse voi olla yksittäisestä lapsesta tai koko lapsiryhmästä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 78.)

Kysymysten avulla on selvitetty, että mitä halutaan lähteä selvittämään. Seuraava vaihe prosessissa on miettiä sopiva dokumentointitapa, millä saadaan parhaiten vastauksia aiemmin esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi pitää miettiä, että millä tavalla ja miten käytännössä toteutetaan dokumentointia ja havainnointia. Dokumentointivaihetta voidaan kuvata ”tutkimusaineiston hankkimiseksi”, jonka pohjalta prosessin myöhemmässä vaiheessa tehdään johtopäätöksiä ja tulkitaan toimintaa. Dokumenttien tarkoituksena on avata asioille uusia näkökulmia ja toimia niiden heijastuksina, ei peilikuvina. Dokumenteista tulee tärkeitä vasta siinä vaiheessa, kun niistä keskustellaan muiden varhaiskasvattajien, lasten ja vanhempien kanssa. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 82.)

Dokumentoinnin ei tarvitse olla pelkästään sitä, että varhaiskasvattajat dokumentoivat monipuolisesti toimintaa. Parhaisiin tuloksiin päästään, kun mukaan otetaan myös lapset ja vanhemmat. Yhdessä tekemällä saadaan samalla myös lasten ja vanhempien näkemys asiaan välittömästi, sillä lasten osallistaminen on ensisijaisen tärkeää. Lapsi ei siinä tapauksessa ole enää objekti, vaan subjekti: lapsi on aktiivinen toimija. Lapsen ollessa aktiivinen toimija varhaiskasvattajien ja lasten välillä valta jakautuu tasaisemmin. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 84.)

Lasten toimiessa dokumentoijina varhaiskasvattajien täytyy tehdä lapsen kanssa kolme työvaihetta. Ensimmäinen työvaihe on dokumentoidun aineiston läpikäynti, sekä epäonnistuneiden ja turhien dokumenttien poistaminen. Toisessa vaiheessa dokumentoijan tehtävänä on valita 1-5 avaindokumenttia, joiden avulla tärkeimmät havainnot tai tapahtumat saadaan yleisellä tasolla selville. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu dokumenttien tallentaminen. Dokumentit voidaan tallentaa tai ryhmitellä esimerkiksi aihepiiriin mukaan niille luotuihin kansioihin. Tämä vaihe helpottaa dokumenttien nopeaa löytämistä ja myöhempää käyttöä. (Rinta-korpi & Vihmari-Henttonen 2017, 84.)

Mitä pedagoginen dokumentointi oikeasti tarkoittaa? Millä tavalla voidaan dokumentoida niin, että se on pedagogista, eikä vain asioiden tallentamista? Lapsi voi ohjatun toiminnan aikana esimerkiksi tallettaa tapahtumia videoimalla tai valokuvaamalla. Jos kyseessä on pienet lapset, jotka eivät vielä itse osaa toimia dokumentoijina, varhaiskasvattaja voi lapsen perspektiivistä käsin kuvata esimerkiksi yksivuotiaiden osoittamia kohteita. Lapsen kanssa voidaan mennä hänelle tärkeään paikkaan ja ottaa siitä kuvan, sekä kirjata muistiin, miksi paikka on lapselle tärkeä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 84.)

#### 5.4.3 Tulkinat, johtopäätökset ja muutokset toiminnassa

Pedagogisen dokumentoinnin prosessin kolmannessa vaiheessa kerättyjen ja tuotettujen dokumenttien avulla päästään pohtimaan ja tulkitsemaan asioita. Tässä vaiheessa tuotettuja valokuvia, lasten tekemiä töitä, muistiin kirjattuja keskusteluja tulkitaan prosessin alussa

esitettyjen kysymyksien tai uusien kysymyksien kautta. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 78.)

Dokumentit saavat merkityksen vasta, kun niistä tehdään tulkintoja. Tulkitsemattomat dokumentit eivät tarjoa valmista tietoa, vaan tieto syntyy tulkintojen kautta. Kun dokumentteja käyttää kommunikaation välineenä, niin niiden avulla voidaan yhdessä ymmärtää paremmin joitakin asioita tai ilmiöitä. Pedagoginen dokumentointi on pedagogista nimenomaan sen takia, kun toimintaa arvioi ja suunnittelee varhaiskasvattajien lisäksi myös lapset ja vanhemmat. Dokumenttien tulkitsemiseen käytetään pedagogisen dokumentoinnin prosessin ensimmäisen vaiheen kysymyksiä. Myös tässä vaiheessa kertyneitä dokumentteja pitää karsia. Karsiminen tehdään sen takia, koska tulkintavaiheessa kaikki asianosaiset eivät voi keskustella kaikista dokumenteista ja käydä koko aineistoa läpi. Tässä vaiheessa karsintaa tehdään edellistä vaihetta yksilöllisemmin ja syvällisemmin. Dokumenttien valinta tehdään sen perusteella, että mihin kysymyksiin vastauksia ollaan etsimässä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 92.)

Lapsen näkökulman selvittäminen on tärkeä osa pedagogista dokumentointia. Silloin kun selvitetään lapsen kannalta merkityksellisiä asioita, tarvitaan lapsen näkökulmaa. Mihin asioihin lapsi sitoutuu, mistä lapsi nauttii, mikä lasta kiinnostaa, mitä ja miten hän oppii ja niin edelleen. Lapsen ajatusten ja tunteiden avaamisessa ja tulkitsemisessa on hyvä käyttää lapsen vanhempia. Hyviä tapoja lapsen näkökulman selvittämiseen on esimerkiksi kasvunkansiot ja paperiset portfoliot. Näiden käyttäminen vaatii varhaiskasvattajilta pedagogista osaamista, pitkäjänteisyyttä ja järjestelmällisyyttä, jotta niistä ei muodostu vain tallennuskansioita tai muistojen albumeita. Niiden pedagogiset mahdollisuudet pitää pystyä hyödyntämään aikaisempaa paremmin. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 92-93.)

Varhaiskasvatustoimintaan on pedagogisen dokumentoinnin myötä saatu pedagogisia keskusteluja lasten kanssa. Se tarkoittaa sitä, että jokaisen lapsen kanssa voidaan esimerkiksi 15 minuutin ajan keskustella lapsen näkemyksistä, opeista ja ideoista. Jos joka päivä käydään yhden lapsen kanssa yksi 15 minuutin mittainen keskustelu, jokainen lapsi saa kerran kuukaudessa pedagogisen keskustelun. Pedagogisia keskusteluja voidaan käyttää esimerkiksi kasvunkansiotyöskentelyn pohjana. Pedagogisissa keskusteluissa lapsille annetaan mahdollisuus valita esimerkiksi omaan kasvunkansioonsa itselleen tärkeimmät dokumentit. Keskustelujen avulla varhaiskasvattaja saa uutta näkemystä lapsen hyvinvoinnista, toiveista ja tarpeista. Jos lapsi esimerkiksi toivoo oppivansa jonkun uuden taidon, voidaan tehdä yhdessä suunnitelma tavoitteen saavuttamiseksi. Sovituista asioista voidaan tehdä suunnitelma esimerkiksi piirtäen ja kirjoittaen. Suunnitelman on oltava sellainen, että pienin ja konkreettisin askelin on mahdollista tavoittaa tavoitteet. Tehdyn suunnitelman toteutumista arvioidaan esimerkiksi uuden taidon opettelu prosessin aikana. Suunnitelmaan pitäisi palata viimeistään seuraavassa pedagogisessa keskustelussa noin kuukauden päästä. Valokuvien

kautta tutkitaan esimerkiksi, miten uuden taidon opettelu on sujunut, jonka jälkeen parhaat valokuvat lisätään esimerkiksi lapsen kasvunkansioon. Valokuvien mukaan liitetään lapsen oma kertomus kokemastaan. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 93-94.)

Varhaiskasvattajien toimintaa ja dokumentointityötä ohjaa lasten kanssa pedagogisissa keskusteluissa tehdyt suunnitelmat. Varhaiskasvattajien tehtävänä on valita sellaisia toimintaympäristöjä ja -tapoja, joiden avulla lapset voivat saavuttaa omat tavoitteensa. Varhaiskasvattajat tekevät tämän prosessin näkyväksi askel askeleelta. Tähän hyviä työvälineitä on esimerkiksi älylaitteille ladattavat muistiinpano-ohjelmat. Muistiinpano-ohjelmiin voi kirjoittaa esimerkiksi muutamalla sanalla jokaisen lapsen toiveet ja tavoitteet, jonka lisäksi muistiinpano-ohjelmaan voi kirjata ja kuvata tavoitteiden toteutumista. Tiimin mahdollistamia rakenteita kannattaa ehdottomasti käyttää hyödyksi niin, että yksi varhaiskasvattaja ottaa vastuulleen noin seitsemän lapsen pedagogiset keskustelut esimerkiksi kahden kuukauden ajaksi, jonka jälkeen vaihdetaan. Tiimipalaverit ovat hyviä tilanteita, joissa voi tarkastella suunnitelmia, joita on tehty pedagogisissa keskusteluissa. Suunnitelmien pohjalta tiimipalavereissa voidaan kehittää toimintaa ottaen huomioon lasten näkökulmat. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 94.)

Lapset eivät kasva lomakkeilla. Lomakkeet ja paperit ovat sitä varten, että ne auttavat muistamaan ja ajattelemaan. Paperit auttavat lapsilähtöisessä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Jos lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ei oteta huomioon, niin pedagogiseen dokumentointiin ei ole pakko käyttää yhtäkään lomaketta. Lomakkeiden hyöty pitää kuitenkin nähdä, ne voivat pedagogisen dokumentoinnin alkutaipaleella antaa suunnan pedagogiselle dokumentoinnille. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 95.)

Lapsen näkökulmaa korostava pedagoginen dokumentointi voidaan tiivistää neljään eri kysymykseen:

1. Milloin, miten ja miksi dokumentoidaan?
2. Mikä on tärkeää?
3. Mitä dokumentit tarkoittavat?
4. Miten käytännössä toimintaa muutetaan?

(Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 95.)

Varhaiskasvatus on ryhmämuotoista, joten ryhmän prosesseihin pitää sitoa mukaan lasten yksilölliset näkökulmat. Tässä kohtaa tiimien suunnittelutyö ja varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen osaaminen korostuvat entisestään. Lapsiryhmät ovat täynnä erilaisia toiveita ja

ideoita ja varhaiskasvattajien on onnistuttava löytämään niistä yhdistävät tekijät, jonka mukaan suunnitella käytännön toimintaa. Käytännön toiminnan pitää olla suunniteltu laaja-alaisen oppimisen tavoitteiden mukaisesti ja erilaista osaamista ja tietoa, arvoja ja kokemuksia, sekä erilaisia menetelmiä yhdistäväksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 96-97.)

Projektityöskentely on yksi mahdollisuus edellä mainitulle käytännön toiminnalle. Väljien teemojen avulla ryhmän varhaiskasvattajat voivat nittoa teemaan varhaiskasvatuksen tavoitteet, sekä ryhmän omat toiveet ja tarpeet. Dokumentointia käytetään projektityöskentelyn arviointiin ja suunnitteluun, kun yhdessä lasten kanssa seurataan projektin etenemistä ja tapahtumia niiden avulla. Dokumenttien avulla monitasoisten ja polveilevien prosessien hahmottaminen on kaikille helpompaa, niin lapsille kuin varhaiskasvattajillekin. Dokumenttien avulla on mahdollista pitää kiinni tärkeäksi nähdystä asioista. Pedagogista dokumentointia voidaan kutsua jopa yhteisön ja projektin liimaksi, joka pitää kaiken kasassa. Projektin päätyttyä dokumenttien avulla pystytään näkemään matkan eri vaiheet ja osien muodostuminen kokonaisuudeksi. Koskaan ei pidä kuitenkaan ajatella, että pedagogiseen dokumentointiin, dokumenttien tuottamiseen ja tarkasteluun käytetty aika olisi ajantuhlausta. Näin ei missään nimessä ole, vaan se on hyvin olennainen osa osallistumista, hyvinvointia, toimintaa, oppimista, asioiden prosessointia ja suunnittelua. Kaikista tärkeintä on se, mikä tehtiin tärkeäksi. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 97-98.)

## 6 Opinnäytetyöprosessi

Tämä opinnäytetyö on tehty tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Tutkimuksellinen kehittämistyö ei ole tieteellistä tutkimusta, kuten akateeminen tutkimustyö. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä on tutkimuksellisia osa-alueita ja elementtejä. Kehittämistyö pitää jakaa vaiheisiin. Hyvällä suunnittelulla ja osittamalla kehittämistyön saa toteutuskelpoisiin ja järkeviin osiin. Kehittämistyön jakaminen vaiheisiin helpottaa toiminnan ymmärtämistä, näkyvyyttä ja arviointia. (Salonen 2013, 12, 21.) Suunnitteluvaihetta ja toteutusvaihetta on toteutettu välillä yhtä aikaa ja välillä eri aikaa.

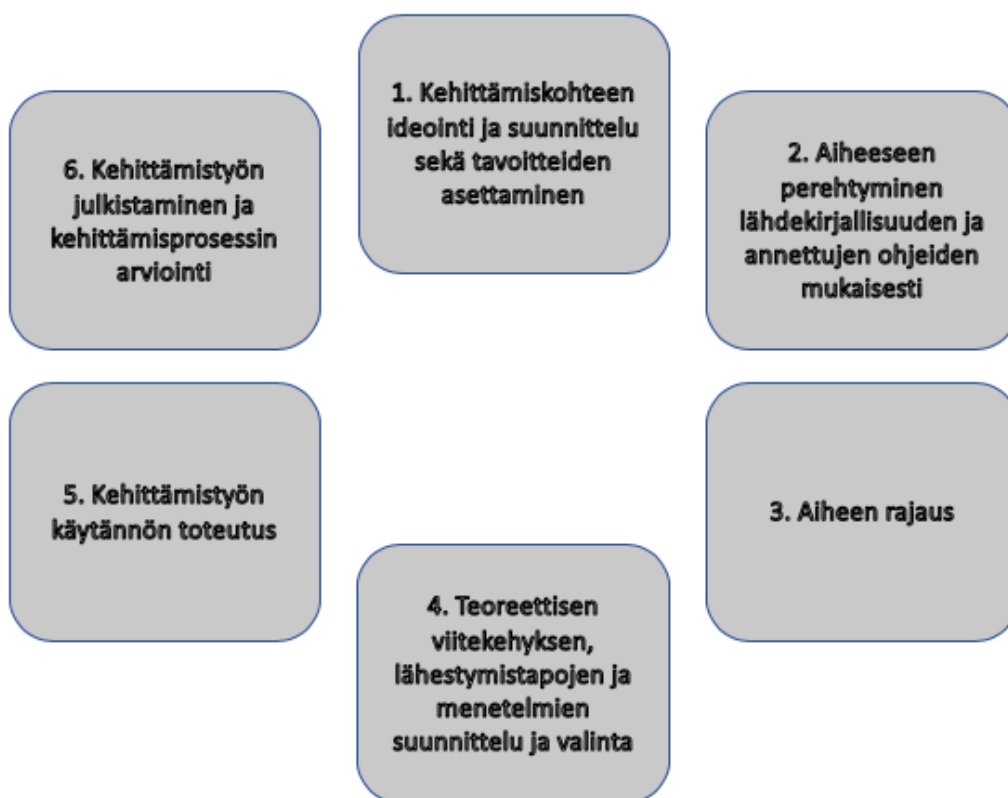
### 6.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Toiminnallisessa opinnäytetyössä teoriaan ja tutkimuksellisuuteen yhdistetään toiminnallisuus. Toiminnallinen opinnäytetyö pyrkii työelämän kehittämiseen, sekä vastaa työelämälähtöisiin toiveisiin ja tarpeisiin. Tyypillisesti toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy konkreettinen tuotos, kuten esimerkiksi opas. Toiminnallisessa opinnäytetyössä oma ammatillisuus pitää pystyä osoittamaan tuomalla raportoinnissa esiin: mitä on tehty, miten on tehty ja miksi on tehty. Toiminnallinen osuus saadaan opinnäytetyöhön näkyväksi, kun

kuvataan muun muassa tekoprosessia, tuloksia ja omaa arviointia. (Vilka & Airaksinen 2004, 65-69.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei yleensä käytetä tutkimuksellisia menetelmiä, koska tutkimuksellisen selvityksen tekeminen saattaa tehdä työmäärän kohtuuttoman suureksi. Yleisin syy selvityksen käyttämiseen toiminnallisessa opinnäytetyössä, kun halutaan tuottaa aineistoa kohderyhmälähtöisesti. (Vilka & Airaksinen 2004, 56-57.) Tässä opinnäytetyössä on päädytty tekemään tutkimuksellinen selvitys alkukartoituskyselyn muodossa, koska yksi opinnäytetyön tavoitteista on, että opas soveltuu yhteistyöpäiväkodin tarpeisiin.

Tässä opinnäytetyössä konkreettinen tuotos on opas pedagogisesta dokumentoinnista yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille. Oppaan tarkoituksena on antaa yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille tietoa, miten pedagogista dokumentointia voi hyödyntää lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa. Opas vastaa yhteistyöpäiväkodin toiveisiin ja tarpeisiin, koska heillä ei ole hirveästi tietoa pedagogisesta dokumentoinnista.



Kuvio 2: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvaus mukailtuna (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 24.)

## 6.2 Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheeseen kuului tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvauksen (Kuvio 2) mukaan kehittämiskohteen ideointia ja suunnittelua, sekä tavoitteiden asettamista.

Kehittämistyön prosessin alkuvaiheessa kirjoitettiin opinnäytetyön aiheanalyysi, joka oli kahden sivun mittainen ja sisälsi työelämäkumppanin tiedot ja alustavan aikataulun. Aiheanalyysiin kirjoitettiin opinnäytetyön aiheesta, sekä tarkoituksesta ja tavoitteista. Aiheanalyysiin kirjattiin myös suunnitellut tutkimusmenetelmät ja toteutustapa opinnäytetyölle.

Aiheen rajaaminen on kehittämistyön prosessikuvauksen (Kuvio 2) mukaan kohdassa kolme. Tämä on yksi esimerkki siitä, että vaiheita on toteutettu välillä samaa aikaa.

Suunnitteluvaiheessa on päätetty myös kehittämistyön menetelmät, jotka ovat kehittämistyön prosessikuvauksessa (Kuvio 2) kohdassa neljä. Aiheanalyysin kirjoittamisen aikana opinnäytetyöllä ei ollut vielä yhteistyökumppania.

Aluksi opinnäytetyön piti olla kvalitatiivinen tutkimus, missä selvitetään laajalla teemahaastattelulla varhaiskasvattajien pedagogisen dokumentoinnin tuntemusta ja sen käyttöä yhteistyöpäiväkodissa. Opinnäytetyö vaihtui kuitenkin kvalitatiivisesta tutkimuksesta tutkimukselliseen kehittämistoimintaan suunnitelmaseminaarin jälkeen. Opinnäytetyö vastaa tutkimuksellisenä kehittämistyönä paljon enemmän yhteistyökumppanin tarpeita, koska he saavat konkreettisen tuotoksen, jonka avulla toimintatapoja voi muuttaa.

## 6.3 Tutkimusaineisto

Kun halutaan selvittää ihmisten ajatuksia tai toimintatapoja, järkevintä on kysyä asiaa ihmiseltä itseltään. Kyselyä ja haastattelua ei aina tarvitse erotella, mutta ne eivät ole täysiiä synonyymejä keskenään. Haastattelulla tarkoitetaan sitä, kun haastattelija henkilökohtaisesti haastattelee suullisesti haastateltavaa ja merkitsee vastaukset muistiin. Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Yksi keskeinen asia haastattelun onnistumisen kannalta on haastateltavan valmistautuminen haastatteluun. Valmistautuminen toteutuu, kun haastatteluluvasta ja haastattelun ajankohdasta sovitaan etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84-86.)

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti merkityksellisiä vastauksia. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

### 6.3.1 Aineiston keruu

Aineiston keruun, eli alkukartoitushaastattelun (Liite 1) toteuttaminen vaati tutkimusluvat. Alustavan aikataulun mukaan alkukartoitushaastattelut piti suorittaa loka-marraskuun 2018 aikana. Yhteistyöpäiväkoti myönsi tutkimusluvan kahden kuukauden odottamisen jälkeen joulukuun puolivälissä 2018, jolloin alustavasta aikataulusta ei enää pystynyt pitämään kiinni. Alkukartoitushaastattelun pystyi tekemään vasta, kun tutkimuslupa oli myönnetty. Alkukartoitushaastattelut yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille pidettiin helmikuun alussa 2018 yhteistyöpäiväkodin tiloissa.

Alkukartoitushaastattelu yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille antoi heille tilaisuuden vaikuttaa tulevaan pedagogisen dokumentoinnin oppaaseen ja sen sisältöön. Työskentely päiväkodissa on ajoittain hektistä, joten alkukartoitushaastattelu suunniteltiin lyhyeksi ja ytimekkääksi. Ennen alkukartoitushaastattelun alkamista varhaiskasvattajille kerrottiin kyselyn olevan täysin anonyymi, ja että haastattelu nauhoitetaan. Nauhoituksen lisäksi haastattelu litteroidaan, eli kirjoitetaan puhtaaksi. Nauhoitukset poistettiin pysyvästi, kun tämä kappale tutkimusaineiston keräämisestä tuli valmiiksi.

Varhaiskasvattajien kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista ja heidän toiveitaan oppaan suhteen selvitettiin käyttäen seitsemää kysymystä:

1. Ammattinimikkeenne?
2. Minkä ikäisiä lapsia ryhmässänne on?
3. Toteutatteko pedagogista dokumentointia arjessa? Jos kyllä, niin miten?
4. Miten haluaisitte pedagogisen dokumentoinnin toteutuvan tulevaisuudessa?
5. Minkälaisia toiveita ja odotuksia teillä on oppaan suhteen?
6. Mikä olisi oppaalle hyvä sivumäärä, jotta opas olisi käytännöllinen ja helppo ottaa käyttöön?
7. Minkälaisia asioita oppaan olisi hyvä pitää sisällään?

Alkukartoitushaastattelun kysymykset oli jaettu kolmeen kategoriaan. Perustietoihin, pedagogiseen dokumentointiin ja oppaaseen. Alkukartoitushaastattelun tehtävänä oli selvittää, mitä yhteistyöpäiväkotini varhaiskasvattajat tietävät pedagogisesta dokumentoinnista, ja käyttävätkö he pedagogista dokumentointia työssään. Haastattelulla selvitettiin myös kasvattajien toiveita oppaan suhteen, minkä sisältöistä opasta he tarvitsisivat pedagogisesta dokumentoinnista ja sen käyttämisestä.

### 6.3.2 Aineiston analyysi ja tulokset

Aineiston analyysi aloitetaan lukemalla litteroitu aineisto. Litteroitu aineisto tarkoittaa nauhoitettua aineistoa, joka on kirjoitettu puhtaaksi. Useamman lukukerran jälkeen aineisto pyritään luokittelemaan ja siitä pyritään löytämään yhteyksiä tutkimuksessa käytettyyn teoriaan. Litteroitu aineisto puretaan yleensä teemoittain. Teemoittelussa pyritään löytämään asioita ja ilmiöitä, jotka ovat usealle haastateltavalle yhteisiä. Aineiston analyysissä määrä ei korvaa laatua. Haastattelun analyysi kannattaa aloittaa mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen, kun tieto on tuoretta ja haastattelijan tuoreessa muistissa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 110-111.)

Dokumenttianalyysi on menetelmä, jossa päätelmiä tehdään kirjalliseen muotoon muutetusta verbaalisesta aineistosta, kuten tekstiksi muunnetusta haastattelusta. Dokumenttianalyysi voidaan jakaa kahteen erilaiseen analyysitapaan, sisällön analyysiin ja sisällön erittelyyn. Sisällön analyysi tarkoittaa dokumenttien kuvaamista sanallisesti ja sen tarkoituksena on tunnistaa tekstin merkityksiä. Sisällön analyysissä voidaan tuottaa määrällisiä tuloksia esimerkiksi laskemalla. Sisällön analyysin voi tehdä joko aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Tässä analyysissä on käytetty aineistolähtöistä sisällön analyysia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 136-139.)

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen (reduointi). Aineiston sisältö pelkistettiin niin, että kaikki epäolennainen karsittiin pois. Aineiston sisältöä pelkistettiin, eli redusoitiin tiiviiksi ilmaisuiksi yhteisten piirteiden tunnistamisella. Tiivistämällä aineistoa kasvatettiin aineiston informaatioarvoa. Aineiston pelkistämisen jälkeen vuorossa oli aineiston ryhmittely (klusterointi). Aineiston ryhmittelyssä etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella tiiviit ilmaisut ryhmiteltiin ja nimettiin niiden sisällön mukaan alaluokiksi. Tässä vaiheessa haastattelurungon mukaiset teemat alkoivat jäsentyä. Ryhmittelyn jälkeen vuorossa oli aineiston käsitteellistäminen (abstrahoin-ti), jossa eroteltiin tutkimuksen kannalta olennaiset tiedot. Oleellisten tietojen perusteella muodostui teoreettinen käsitteistö. Tässä vaiheessa alaluokkia yhdisteltiin yläluokiksi ja nimettiin ne sisältöä kuvaaviksi. Aineiston käsitteellistämistä jatkettiin niin kauan, että yläluokista muodostui pääluokkia. Lopulta alkukartoituskyselyn vastaukset olivat selkeät. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 139-140; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-127.)

Alkukartoitushaastatteluun vastasi 16 varhaiskasvattajasta yhteensä 10, vastausprosentti oli siis 62,5%. Suurin osa haastatteluun vastanneista työskenteli varhaiskasvatuksen lastenhoitajana, lastenhoitajia vastanneista oli seitsemän ja kolme työskenteli varhaiskasvatuksen opettajana. Varhaiskasvattajille alkukartoitushaastatteluun vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Vastausprosenttia alensi useamman varhaiskasvattajan poissaolo, koska kaikki kyselypäivänä töissä olleet varhaiskasvattajat vastasivat haastatteluun. Nauhoitusten pituudet olivat 1min 30sek - 3 min. Kaikki nauhoitukset litteroitiin.

Alkukartoitushaastattelun perustella suurimman osan varhaiskasvattajista tietämys pedagogisesta dokumentoinnista oli vähäistä. Alkukartoitushaastattelun perusteella tarve pedagogisen dokumentoinnin oppaalle on erityisesti 1-3-vuotiaiden kanssa työskentelevillä, 1-3-vuotiaiden ryhmässä pedagogista dokumentointia ei toteutettu joko ollenkaan tai sitä toteutettiin hyvin vähän. 2-2,5-vuotiaiden kanssa pedagogista dokumentointia toteutetaan tällä hetkellä kuvin ja videoin, lisäksi lasten tuottamia kuvia laitetaan esille. Tämän lisäksi lapsia havainnoidaan ja haastatellaan, sekä vanhempien kanssa tehdään asian tiimoilta yhteistyötä. 5-6-vuotiaiden lasten ryhmässä pedagogista dokumentointia toteutetaan valokuvaamalla, piirustuksilla, lasten tarinoilla ja sadutuksella. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja tekee kuukausikirjeet.

Oppaasta toivottiin monipuolista, selkeää ja houkuttelevaa kokonaisuutta, joka madaltaisi varhaiskasvattajien kynnystä lähteä toteuttamaan pedagogista dokumentointia. Oppaaseen toivottiin kaikista eniten käytännön esimerkkejä, tietynlaisia raameja pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiseen. Lisäksi oppaaseen toivottiin tiivistelmiä ja asioiden merkitsemistä ranskalaisilla viivoilla. Useammalla varhaiskasvattajalla ei ollut erityisiä toiveita oppaan sisällön suhteen. Tulevaisuudessa pedagogiseen dokumentointiin kaivataan yhtenäistä linjaa. Pedagogista dokumentointia halutaan toteuttaa tarkemmin.

Varhaiskasvattajat mainitsivat pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisen esteeksi resurssipulan, he toivoivat enemmän resursseja, aikaa ja mahdollisuuksia. Toiveet oppaan sivumäärästä vaihtelivat. Alkukartoitushaastatteluun vastanneista 50% ei osannut sanoa oppaalle sopivaa sivumäärää. Osa näistä vastaajista toivoi oppaan kuitenkin olevan lyhyt. Varhaiskasvattajista 50% toivoi sivumäärän olevan 5-50 sivun välillä. Keskimäärin sivumääräksi toivottiin 10-20.

#### 6.4 Toteutusvaihe

Aiheanalyysin hyväksymisen jälkeen opinnäytetyön teoreettinen viitekehys alkoi valmistua suunnitelmaseminaaria varten. Teoreettisen tiedon haku opinnäytetyötä varten osoittautui yllättävän haastavaksi. Pedagogisesta dokumentoinnista on tehty todella vähän tutkimuksia ja kirjoja suomeksi. Potentiaalisia teoreettisia lähteitä alkoi kuitenkin löytyä oppilaitoksen järjestämän tiedonhankinnan pajan jälkeen. Teoreettisen viitekehysten kirjoittaminen kuului tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvauksen (Kuvio 2) mukaan kohtaan kaksi.

Virallinen tutkimuslupahakemus jätettiin yhteistyöpäiväkotiin lokakuun 2018 puolesta välissä. Tutkimuslupahakemuksessa oli liitteenä opinnäytetyön suunnitelma. Tutkimuslupahakemuksen ollessa hyväksynnässä, yhteistyöpäiväkodin kanssa kirjoitettiin opinnäytetyösopimus. Yhteistyöpäiväkodin puolelta opinnäytetyön työelämäedustaja on päiväkodin johtaja. Tutkimuslupahakemus hyväksyttiin kaksi kuukautta hakemuksen jättämisestä, joulukuussa 2018.

Toteutusvaiheessa on päästy tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvauksessa kohtaan viisi, kehittämistyön käytännön toteutus (Kuvio 2). Soveltuvin tapa tuottaa kehittämistyö tuntui olevan opas (Liite 3). Opasta olisi helppo pitää mukana toiminnassa, sekä sitä voisi käyttää uusien ja vanhojen työntekijöiden perehdyttämiseen. Oppaaseen oli mahdollista koota juuri niitä asioita, joita yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajat toivoivat. Tärkeää oli, että varhaiskasvattajat saivat vaikuttaa oppaan sisältöön, koska näin opas vastasi opinnäytetyön tavoitteisiin. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä konkreettinen tuotos on opas yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille. Oppaan tarkoituksena on antaa yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille tietoa, miten pedagogista dokumentointia voi hyödyntää. Opas vastaa yhteistyöpäiväkodin toiveisiin ja tarpeisiin, koska opas on tehty heidän toiveidensa ja tarpeidensa pohjalta.

Oppaan toteutus lähti liikkeelle kansilehden, alkusanojen ja sisällysluettelon tekemisestä. Oppaan kanteen valittiin tekijänoikeusvapaa kuva ja se löytyi sivustolta Pixabay.com. Samaiselta sivustolta oppaaseen valittiin useita varhaiskasvatukseen sopivia kuvituskuvia. Oppaan kansilehdestä tehtiin selkeä ja yksinkertainen. Ison kansikuvan tarkoituksena on herättää mielenkiintoa opasta kohtaan ja madaltaa varhaiskasvattajien kynnystä tarttua oppaaseen. Oppaan suunnittelu pohjautui kasvattajien toiveisiin ja tarpeisiin. Varhaiskasvattajien toiveet ja tarpeet oppaan suhteen vahvistivat alustavaa suunnitelmaa oppaan sisällöstä. Oppaan suunnittelu vei toteutusvaiheessa paljon aikaa.

Opas lähtee liikkeelle pedagogisen dokumentoinnin perusasioista. Oppaan alussa käsitellään pedagogista dokumentointia työmenetelmänä ja pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Alkukartoitushaastattelun tulokset osoittivat, että pedagogista dokumentointia käytetään yhteistyöpäiväkodissa hyvin vähän. Varhaiskasvattajien toiveiden mukaisesti opas sisältää käytännön esimerkkejä pedagogisesta dokumentoinnista. Oppaan sivumäärä pysyi maltillisena, mikä oli kasvattajien toive. Oppaan lopulliseksi sivumääräksi tuli 20. Oppaan sisältö koostuu täysin tässä opinnäytetyössä käytetystä sisällöstä. Opas on tiivistelmä opinnäytetyön pedagogisen dokumentoinnin teoreettisesta osuudesta. Opas on koostettu sillä ajatuksella, että jos oppaan lukemisen jälkeen haluaa vielä lisätietoa pedagogisesta dokumentoinnista, niin voi lukea tämän opinnäytetyön.

## 7 Arviointi

Arviointikappale perustuu omaan itsearviointiini opinnäytetyöprosessista ja oppaasta. Yhteistyökumppanin arviointi oppaasta on oma kappaleensa. Tässä kappaleessa arvioidaan opinnäytetyön teoriaosuutta, tavoitteiden saavuttamista, toteutuksen ongelmia ja valmista opasta. Arvioin lopuksi myös omaa oppimistani.

Opinnäytetyöhön koottu teoriapohja tuki oppaan tekoprosessia. Opinnäytetyön teoreettinen osuus on mielestäni tarpeeksi laaja ja kattava, sekä hyvin rajattu. Jokainen teoreettinen

kappale pohjustaa seuraavaa kappaletta. Kappaleiden pituus oli sopiva, jokainen kappale oli aina edellistä kappaletta pidempi. Pedagogisen dokumentoinnin kappale oli pisin, koska se oli tämän opinnäytetyön pääaihe. Teoreettinen viitekehys mahdollisti hyvän oppaan kasaamisen.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda yhteistyöpäiväkotini varhaiskasvattajille kattava opas pedagogisesta dokumentoinnista, mikä sisältää konkreettisia esimerkkejä pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisesta. Tarkoituksena oli selventää yhteistyöpäiväkodille pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia ja käyttötapoja, sekä tuoda heille uusia toimintatapoja käyttää pedagogista dokumentointia työssään. Tarkoituksena oli myös selvittää yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajien nykyinen tietämys pedagogisesta dokumentoinnista, sekä miten sitä toteutetaan tällä hetkellä. Alkukartoitushaastattelun kysymykset oli suunniteltu niin, että opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin. Alkukartoitushaastattelun suunnittelu ja toteutus onnistui hyvin, haastattelut olivat sopivan lyhyitä, mutta informatiivisia. Alkukartoitushaastattelu antoi hyvän kuvan yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajien nykyisestä tietämyksestä pedagogisesta dokumentoinnista, sekä sen tämänhetkisestä käytöstä.

Opinnäytetyöni opas onnistui odotusten mukaisesti, sillä valmis opas vastaa opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita. Opas sisältää tiivistetysti tietoa pedagogisesta dokumentoinnista. Opas on helppolukuinen ja selkeä. Oppaaseen valikoitui tästä opinnäytetyöstä kaikista olennaisimmat asiat. Opas sisältää alkukartoitushaastattelun tulosten perusteella toivottuja asioita. Koska opas sisälsi paljon tekstiä, opasta kuvitettiin muutamalla kuvalla, jotta sitä olisi miellyttävämpi lukea. Kuvien lisääminen lisäsi oppaan käytettävyyttä, kuvat tekivät oppaasta selkeämmän kokonaisuuden. Opas on helppolukuinen, koska teksti ei sisällä lähdeviitteitä. Oppaan lähteet on merkitty omaan kappaleeseensa oppaan loppuun. Opas on varmasti hyödyllinen apuväline yhteistyöpäiväkotini varhaiskasvattajille. Opas on kattava ja sisältää tarvittavan määrän tietoa. Oppaan lopussa on varhaiskasvattajien toiveiden mukaisesti muutamia käytännön esimerkkejä pedagogisesta dokumentoinnista. Ilman käytännön esimerkkejä oppaasta olisi jäänyt puuttumaan tärkeä kappale.

Opinnäytetyön toteutuksen suurin ongelma oli ajankäyttö. Opinnäytetyöprosessi kesti pitkään, maaliskuusta 2018 toukokuuhun 2019. Opinnäytetyöprosessin keston vaikutti opinnäytetyön aikana tehdyt opinnot, sekä työskentely opintojen ohella. Opinnäytetyöprosessi olisi voinut edetä nopeammin, jos opinnäytetyö olisi aikataulutettu paremmin. Pedagogisesta dokumentoinnista oli vaikeaa löytää aikaisempia tutkimuksia, koska pedagoginen dokumentointi on terminä vielä uusi. Rintakorpi on yksi ainoista suomalaisista, joka on tutkinut pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksessa. Tästä syystä luvussa 6 viitataan vain Rintakorven tekemiin aikaisempiin tutkimuksiin. Aiheesta löytyi myös AMK-tasoisia opinnäytetöitä, mutta ne eivät olleet tähän tutkimukseen luotettavia lähteitä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli osoittaa omaa ammatillista ja tutkimuksellista osaamistani. Mielestäni pääsin tähän tavoitteeseen hyvin, koska opinnäytetyöstäni tuli laaja, se sisältää teoreettista tietoa, pienimuotoisen tutkimuksen sekä tuotoksen. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui varhaiskasvatus ja pedagoginen dokumentointi, koska olen sisällyttänyt opintoihini varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja. Omat henkilökohtaiset tavoitteeni opinnäytetyön suhteen liittyivät pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuuden ymmärtämiseen ja oppimiseen. Pedagoginen dokumentointi on aiheena vaikea ja monimutkainen. Vei todella kauan aikaa, ennen kuin ymmärsin mitä pedagoginen dokumentointi oikeasti on ja miten se eroaa dokumentoinnista. Opin opinnäytetyöprosessin aikana paljon ajankäytöstä. Opinnäytetyöprosessi opetti aikatauluttamisen ja aikataulussa pysymisen tärkeyden. Opinnäytetyön kirjoittaminen kehitti viestintä- ja kielitaitoani. Vaikka opinnäytetyöni oli toiminnallinen, niin se sisälsi silti tutkimuksellisen osuuden, mikä kehitti osaamistani tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyen. Tulevaisuudessa haluan tutustua uusiin erilaisiin työmenetelmiin, joita voin hyödyntää sosionomin työssäni. Pedagoginen dokumentointi on vain yksi niistä. Menetelmien hyödyntäminen sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen ollessa kyseessä myös opetusalan työssä mahdollistaa asiakkaille mielekkäitä kokemuksia ja elämyksiä.

#### 7.1 Palaute yhteistyöpäiväkodilta

Alkukartoitushaastattelun perusteella oppaalle oli todellinen tarve yhteistyöpäiväkodissani. Palautetta varten tehtiin sähköinen arviointikysely (Liite 2) Google Forms -palvelulla. Toukokuussa 2019 yhteistyöpäiväkodin johtajalle lähetettiin sähköpostitse opas ja linkki sähköiseen arviointikyselyyn. Sähköpostissa toivottiin mahdollisimman monen varhaiskasvattajan vastaavan arviointikyselyyn. Opasta ei ehditty näin lyhyellä aikavälillä ottaa vielä käyttöön, joten palaute pohjautui ensivaikutelmaan oppaasta. Arviointikyselyn tarkoituksena oli selvittää, miten opas vastasi varhaiskasvattajien toiveita ja miten onnistunut valmis opas on. Arviointikysely sisälsi väittämiä oppaasta. Arviointikysely oli anonyymi, eikä vastauksia pystynyt yhdistämään vastaajaan. Arviointikyselyn kysymykset ja vastausvaihtoehdot on koottu alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1).

	täysin samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä
Opas on selkeä				
Oppaan sivumäärä on sopiva				

Oppaassa on riittävästi tietoa				
Oppaassa oleva tieto on oleellista				
Opas kannustaa pedagogiseen dokumentointiin				

Taulukko 1: Arviointikyselyn kysymykset ja vastausvaihtoehdot

Arviointikyselyyn vastaaminen oli yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille täysin vapaaehtoista. Arviointikyselyyn tuli yksi vastaus. Tämä yksi vastaus oli kuitenkin tärkeä, sillä se sisälsi arvokasta palautetta oppaasta. Vastauksessa jokaiseen kysymykseen oli valittu vaihtoehto ”täysin samaa mieltä”. Arviointikyselyn lopussa oli kohta vapaamuotoiselle palautteelle oppaasta. Kyselyyn vastattu vapaamuotoinen palaute meni näin:

*”Hyvin koottu keskeisimmät asiat pedagogisesta dokumentoinnista.*

Arviointikyselyn kysymykset pohjautuivat alkukartoitushaastattelun kysymyksiin. Alkukartoitushaastattelussa selvitettiin varhaiskasvattajien toiveita ja arviointikyselyssä selvitettiin, miten hyvin toiveisiin oli vastattu. Kokonaisuudessaan vaikka palaute oppaasta jäi vähäiseksi, niin palaute on myönteistä. Tästä yhdestä vastauksesta ei pysty päättelemään, kuka vastaaja oli. Myönteinen palaute antaa sen vaikutelman, että opasta voitaisiin alkaa käyttämään yhteistyöpäiväkodissa. Myönteinen palaute kertoo siitä, että opas on onnistunut vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin.

## 7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti, hyvän tieteellisen käytännön keskeisiin lähtökohtiin tutkimuseettikan näkökulmasta kuuluu rehellisyyden noudattaminen, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten esittämisessä ja tutkimusten tulosten arvioinnissa. Tutkimukseen tulee soveltaa vain kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu myös tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen. Tutkijan, yhteistyökumppanin ja ryhmän jäsenten pitää ennalta sopia oikeudet, velvollisuudet, vastuut, tekijää koskevat periaatteet, sekä aineistojen säilyttäminen ja käyttöoikeudet. Tarvittaessa tutkimuksen edetessä tehtyjä sopimuksia voidaan vielä tarkentaa. Jokainen tutkija ja tutkimusryhmän jäsen vastaavat ensisijaisesti itse hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta, vaikka vastuu kuuluu myös koko tiedeyhteisölle. Tutkijoiden tulee ottaa muiden tutkijoiden saavutukset ja työt huomioon asianmukaisella tavalla. Muiden työtä pitää kunnioittaa ja muiden julkaisuihin pitää viitata asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Opinnäytetyön eettisyyden takaamiseksi yhteistyöpäiväkoti, sen asiakkaat ja kyselyihin vastanneet varhaiskasvattajat pysyvät tunnistamattomina. Alkukartoituskyselyyn osallistuminen oli kaikille varhaiskasvattajille täysin vapaaehtoista ja siihen ei painostettu. Kyselyaineisto analysoitiin siten, että haastateltavien vastauksia ei pysty kohdistamaan kehenkään tiettyyn vastaajaan. Nauhoitetut kyselyt poistettiin aineiston analyysin jälkeen. Tutkimukseen haettiin tutkimuslupa yhteistyöpäiväkodin johtoportaalta. Opinnäytetyöstä tehtiin sopimus oppilaitoksen, opiskelijan ja yhteistyöpäiväkodin välillä.

Varhaiskasvatuksen eettisten periaatteiden lähtökohta on lapsen oikeuksien, ympäristön ja ihmisten kunnioittaminen, sekä varhaiskasvatuksessa työskentelevien tukeminen. Varhaiskasvatuksen eettisten periaatteiden mukaisesti omaa ammatillista osaamista ja työtapoja pitää kehittää. Ammatillista osaamista ja työtapoja voi kehittää arvioimalla omaa työtänsä ja osallistumalla oman työn kehittämiseen. Varhaiskasvatuksessa työntekijän täytyy toimia luottamuksellisesti ja pitää kiinni vaitiolovelvollisuudestaan. (JHL.) Opinnäytetyöprosessin aikana kaikki osapuolet ovat toimineet luottamuksellisesti ja noudattaneet vaitiolovelvollisuutta. Opinnäytetyö noudatti varhaiskasvatuksen eettisten periaatteiden lähtökohtia antamalla varhaiskasvattajille mahdollisuuden kehittää omaa ammatillista osaamistaan ja työtapojaan.

Opinnäytetyön luotettavuuden lisäämiseksi opinnäytetyöprosessi on kuvattu mahdollisimman tarkasti. Kaikki opinnäytetyöhön liittyvät valinnat on perusteltu. Opinnäytetyössä on käytetty teoreettista tietoa vain luotettavista, asianmukaisista ja ajankohtaisista lähteistä. Kaikkiin opinnäytetyössä käytettyihin lähteisiin on viitattu asianmukaisella tavalla.

### 7.3 Kehittämisehdotukset

Aiheena pedagoginen dokumentointi on todella ajankohtainen ja tärkeä, mutta siitä on tällä hetkellä olemassa hyvin vähän tutkimustietoa. Alkukartoitushaastattelun perusteella yhteistyöpäiväkodissa pedagogista dokumentointia käytetään hyvin vähän ja tietämys siitä on vähäistä. Samanlaisen tutkimuksen voisi tulevaisuudessa toteuttaa isommassa mittakaavassa useammalle eri päiväkodille, niin julkiselle kuin myös yksityiselle sektorille.

Pedagogisesta dokumentoinnista on mahdollista tehdä monia erilaisia oppaita. Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas keskittyi pääasiassa pedagogisen dokumentoinnin prosessiin ja kuvaamaan, mitä pedagoginen dokumentointi tarkoittaa. Oppaasta voisi ehdottomasti tehdä jatko-osan, joka keskittyisi erityisesti pedagogisen dokumentoinnin menetelmiin ja konkreettisiin esimerkkeihin. Konkreettiset esimerkit jäivät tässä oppaassa hyvin vähäisiksi. Pedagogisen dokumentoinnin menetelmät ja konkreettiset esimerkit olivat alkukartoitushaastattelun perusteella varhaiskasvattajien toive. Lisäksi opasta voisi kehittää kuvittamalla opasta kuvilla, jotka kuvastavat pedagogista dokumentointia ja tuovat sitä näkyväksi.

## 8 Pohdinta

Pedagoginen dokumentointi on nostettu esille Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, joka on velvoittava asiakirja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei ole kuvattu riittävän tarkasti pedagogista dokumentointia, joten se on jäänyt monelle hieman vieraaksi käsitteeksi tai sekoitettu dokumentointiin. Varhaiskasvattajien tietämys pedagogisesta dokumentoinnista on tutkimusten mukaan toistaiseksi ollut kovin vähäistä. Alkukartoitushaastatteluni osoitti, että yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajilla ei ollut riittävästi tietoa pedagogisesta dokumentoinnista ja sitä ei käytetty päiväkodissa lähes ollenkaan. Opinnäytetyön tutkimus paljasti yhteneväistä tietoa aikaisempien tutkimuksien kanssa. Aikaisempien tutkimusten mukaan pedagogista dokumentointia käytetään varhaiskasvatuksessa vähän. Opinnäytetyö osoitti olevansa ajankohtainen.

Näkemykseni mukaan varhaiskasvattajilla on ollut todellinen tarve tietää, mitä pedagoginen dokumentointi käytännössä tarkoittaa. Lisäksi velvoittava Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on saattanut luoda varhaiskasvattajille paineita omaksua uusi toimintatapa. Ongelmaksi on muodostunut resurssit. Päiväkotiarki on hyvin kiireistä ja hektistä, joten aikaa pedagogisen dokumentoinnin opiskelulle ei ole helppo löytää. Pedagogisesta dokumentoinnista ei ole ollut tiiviisti tietoa yhdessä ja samassa paikassa. Tarve tietopakettile on siis ollut todellinen. Lyhyeen ja ytimekkääseen oppaaseen varhaiskasvattajan on helpompi perehtyä, kuin moneen eri lähteeseen. Uskon, että oppaani pedagogisesta dokumentoinnista auttaa varhaiskasvattajia omaksumaan pedagogisen dokumentoinnin toimintatavan osaksi jokapäiväistä työskentelyään. Opas mahdollistaa oman työn kehittämistä kaikille varhaiskasvattajille. Pedagogista dokumentointia ei tule nähdä omaa työtä lisäävänä tai itseään rasittavana taakkana, vaan mahdollisuutena oppia yhdessä lasten kanssa. Pedagoginen dokumentointi tulee nähdä työmenetelmänä, joka mahdollistaa varhaiskasvatuksen tavoitteisiin pääsyn.

Opinnäytetyö vahvisti ajatuksiani siitä, että pedagoginen dokumentointi on laaja-alainen kokonaisuus ja se edellyttää monipuolista osaamista ja ymmärrystä varhaiskasvattajilta. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli todella opettavainen. Opinnäytetyön teoreettinen osuus lisäsi tietämystäni lasten osallisuudesta, sekä ennen kaikkea minulle ennestään tuntemattomasta pedagogisesta dokumentoinnista. Ymmärsin opinnäytetyötä tehdessäni pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Pedagoginen dokumentointi on monialaista ja mahdollista toteuttaa juuri siten, kuin itse haluaa. Itsessään pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyvin opettavainen. Reflektion kautta pyritään kohti parempaa ja laadukkaampaa varhaiskasvatusta. Dokumentoinnin ei tarvitse enää olla sitä, että varhaiskasvattajat dokumentoivat lapsia. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa myös sen, että myös lapset saavat dokumentoida, myös lapset saavat osallistua prosessiin ja arvioida sitä. Lisäksi pedagoginen dokumentointi jättää jälkensä, se luo muistoja. Dokumentit

mahdollistavat sen, että asioihin voi aina palata uudestaan ja uudestaan. Pedagoginen dokumentointi on mahdollisuus kohti laadukkaampaa varhaiskasvatusta, sitä ei pitäisi kokea työmäärää lisäävänä taakkana, vaan mahdollistajana. Kiireen tunnetta on mahdollista vähentää pedagogisen dokumentoinnin avulla.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on yksinkertaisesti edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatustilaisissa sanotaan, että lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista tulee edistää yhdessä lapsen huoltajan kanssa. Pedagoginen dokumentointi työmenetelmänä on tähän oivallinen tapa. Tulevaisuudessa varhaiskasvatusta tulisi viedä entistä pedagogisempaan suuntaan. Pedagoginen dokumentointi työmenetelmänä vastaa suoraan lähes kaikkiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Se mahdollistaa pedagogisen toiminnan toteuttamisen, mikä perustuu liikkumiseen, leikkiin ja taiteisiin. Ennen kaikkea pedagoginen dokumentointi oikein hyödynnettynä vahvistaa lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Pedagoginen dokumentointi on avain lapsen osallisuuteen ja lapsen mahdollisuuteen vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa, että kaikki osapuolet oppivat vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsi pitää nähdä aktiivisena toimijana. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lapsen kohtaamisen ja osallisuuden aivan uudella tavalla. Pedagogisessa dokumentoinnissa arvioidaan ja reflektoidaan itse toimintaa, eikä lapsia. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen yhdessä lasten kanssa. Kun varhaiskasvattajat ja lapset toimivat yhdessä, varhaiskasvattajilla on aikaa kohdata ja kuunnella lapsia, olla läsnä. Varhaiskasvatus on opetuksen lisäksi myös hoivaa ja huolenpitoa ja se vaatii varhaiskasvattajan oikeaa läsnäoloa, pelkkä paikalla olo ei riitä. Varhaiskasvatus on hektistä ja kiireistä ja välillä voi tuntua, että aika ei millään riitä kaikkeen. Silloin meidän pitää hetkeksi pysähtyä ja miettiä, ketä varten teemme varhaiskasvatustyötä. Teemme sitä lapsia varten. Ja lapset ansaitsevat laadukkainta mahdollista varhaiskasvatusta, mitä voimme heille tarjota.

## Lähteet

### Painetut

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus

Fonsén, E., Heikka, J. & Elo, J. 2014. Osallisuutta edistävän suunnittelun tasot. Teoksessa

Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 80 - 95.

Leinonen, L. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen

varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. 2014.

Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16 - 40.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja

varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-Kustannus

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen

dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus

Rusananen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuva-

taiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos.

Helsinki: Tammi

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L.

(toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 38 - 55.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Helsinki:

Kustannusosakeyhtiö Tammi

### Sähköiset

Asetus lasten päivähoitosta 1973/239. Viitattu 26.5.2018. <http://finlex.fi>

Helsingin Yliopisto. 2018. Varhaiskasvatus matkalla kohti pedagogista dokumentointia.

Viitattu 22.5.2018. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus/varhaiskasvatus-matkalla-kohti-pedagogista-dokumentointia>

JHL. Varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet. Viitattu 10.2.2019. [https://www.jhl.fi/wp-content/uploads/2017/07/jhl\\_eettiset\\_periaatteet\\_varhaiskasvatus.pdf](https://www.jhl.fi/wp-content/uploads/2017/07/jhl_eettiset_periaatteet_varhaiskasvatus.pdf)

Rintakorpi, K. 2010. Lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Pro Gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Viitattu 22.5.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24870/lastento.pdf>

Rintakorpi, K. 2018. Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 24. Viitattu 22.5.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229852/Varhaisk.pdf?sequence=1>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun Ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72. Viitattu 7.3.2019. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lapsen osallisuus. Viitattu 23.5.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 10.2.2019. [https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK\\_ohje\\_2012.pdf](https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf)

Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018. Viitattu 23.5.2019. <http://finlex.fi>

Varhaiskasvatustilasto 540/2018. Viitattu 13.9.2018. <http://finlex.fi>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Viitattu 23.5.2019. [https://www.oph.fi/download/195244\\_Varhaiskasvatussuunnitelman\\_perusteet19.12.2018.pdf](https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf)

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Viitattu 8.5.2019. [http://epublications.uef.fi/pub/urn\\_isbn\\_978-952-61-1735-5/urn\\_isbn\\_978-952-61-1735-5.pdf](http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf)

## Kuviot

Kuvio 1: Pedagogisen dokumentoinnin prosessi ..... 25

Kuvio 2: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvaus mukailtuna ..... 30

## Taulukot

Taulukko 1: Arviointikyselyn kysymykset ja vastausvaihtoehdot ..... 38

## Liitteet

Liite 1: Alkukartoitushaastattelu.....	46
Liite 2: Arviointikysely .....	47
Liite 3: Pedagoginen dokumentointi: Opas varhaiskasvattajille .....	50

## Liite 1: Alkukartoitushaastattelu



## Alkukartoitushaastattelu

46 (6

## PERUSTIEDOT

- 1) Minkä ikäisiä lapsia ryhmässänne on?
  
- 2) Ammattinimikkeenne?

## PEDAGOGINEN DOKUMENTOINTI

- 3) Toteutatteko pedagogista dokumentointia arjessa?  
⇒ Jos kyllä, niin miten?
  
- 4) Miten haluaisitte pedagogisen dokumentoinnin toteutuvan tulevaisuudessa?

## OPAS

- 5) Minkälaisia toiveita ja odotuksia teillä on oppaan suhteen?
  
- 6) Mikä olisi oppaalle hyvä sivumäärä, jotta opas olisi käytännöllinen ja helppo ottaa käyttöön?
  
- 7) Millaisia asioita oppaan olisi hyvä pitää sisällään?

## Liite 2: Arviointikysely

---

## Arviointikysely

Hei!

Toivoisin sinun vastaavan tähän kyselyyn koskien opinnäytetyöni liitettä: Pedagoginen dokumentointi - opas varhaiskasvattajille. Kysely on täysin anonyymi. Kyselyn tuloksia hyödynnetään opinnäytetyön arvioinnissa.

Vastaathan kyselyyn 9.5.2019 mennessä.

Kiitos!

**\*Pakollinen**

### Opas on selkeä \*

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

**Oppaan sivumäärä on sopiva \***

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

**Oppaassa on riittävästi tietoa \***

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

**Oppaassa oleva tieto on oleellista \***

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

**Opas kannustaa pedagogiseen dokumentointiin \***

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

**Vapaamuotoinen palaute oppaasta \***

Oma vastauksesi

---

**LÄHETÄ**

Sivu 1 / 1

Älä koskaan lähetä salasanaa Google Formsin kautta.

Liite 3: Pedagoginen dokumentointi: Opas varhaiskasvattajille

LAU  
REA Yhdessä  
enemmän

# PEDAGOGINEN DOKUMENTOINTI

Opas varhaiskasvattajille



Nelli Raatikainen

## Sisällys

1 Saatesanat .....	3
2 Mitä pedagoginen dokumentointi on? .....	4
3 Pedagogisen dokumentoinnin prosessi .....	6
4 Mahdollisuudet .....	11
5 Toiminnan suunnittelu .....	13
6 Käyttö .....	15
7 Esimerkkejä .....	19

## 1 Saatesanat

Kädessäsi on nyt opas pedagogisen dokumentoinnin hyödyntämisestä lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa. Oppaaseen on koottu opinnäytetyöstäni olennaisimmat osat pedagogisesta dokumentoinnista. Oppaan tarkoituksena on tukea Sinua päiväkodin kasvattaja, pedagogisen dokumentoinnin käyttämisessä työssäsi.

Toivon, että saat tästä oppaasta tarvitsemasi tiedon pedagogisen dokumentoinnin toteuttamiseen lapsiryhmässäsi.

Tämä opas on tuotettu osana Laurea Ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Oppaaseen käytetyt lähteet löytyvät oppaan lopusta.

Keravalla 6.5.2019

Nelli Raatikainen

## 2 Mitä pedagoginen dokumentointi on?

Pedagoginen dokumentointi nousi ajankohtaiseksi aiheeksi varhaiskasvatuksessa, kun Opetushallitus julkaisi 18.10.2016 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, mikä tuli voimaan 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat jokaista varhaiskasvatuksen järjestäjää. Pedagoginen dokumentointi on nostettu merkittävästi esille varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa konkreettisesti ja monipuolisesti tietoa lapsen:

- elämästä
- kehityksestä
- kiinnostuksen kohteista
- tarpeista
- oppimisesta
- sekä lapsiryhmän toiminnasta

Pedagogista dokumentointia voi käyttää lapsiryhmän toiminnan suunnittelun perustana, kun lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, sekä tarpeet ja kiinnostuksen kohteet tehdään näkyväksi pedagogisella dokumentoinnilla.

Lapsilähtöisyys on pedagogisen dokumentoinnin avainsana. Lapsi pitäisi nähdä aktiivisena toimijana dokumentoinnin aikana, eikä dokumentoinnin kohteena.

Dokumentit kertovat oman tarinansa lapsen oppimisesta ja ryhmän vuorovaikutuksen vaiheista. Toiminta tehdään näkyväksi dokumentoinnin avulla. Dokumentit toimivat muistin tukena sekä tunnelmien ja tiedon välittäjinä.

Dokumentointi tarkoittaa tallentamista. Dokumentoinnista saadaan pedagogista dokumentointia vasta, kun sen tarkoitus on hyödyntää dokumentointia toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Tallentamisen ja pedagogisen dokumentoinnin erottaa toisistaan reflektio. Prosessikeskeisyys on yksi reflektion keskeisimmistä tunnusmerkeistä. Reflektiivinen kehittäminen varhaiskasvatuksessa tarkoittaa tietoista toiminnan muutosta. Toiminnan muutos sisältää monitasoista tietoa, joka ilmenee tunteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, toimintakulttuurissa ja ajattelussa. Teoria ja käytännön toiminta yhdistyvät, kun ne ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Kriittinen reflektointi mahdollistaa sen, että kasvattaja alkaa miettiä, mihin kasvatustoiminta perustuu. Reflektio koskee tällöin muutakin kuin vain suoraa toimintaa, silloin mietitään toiminnan taustatekijöitä. Se on pedagogisen dokumentoinnin reflektion ydin.

## 3 Pedagogisen dokumentoinnin prosessi

Pedagoginen dokumentointi on työmenetelmänä elävä ja muuttuva. Pedagoginen dokumentointi on mahdollista hahmotella viiteen eri vaiheeseen, joita ovat kysyminen, dokumentointi, tulkitseminen, johtopäätösten vetäminen ja toiminnan muuttaminen.

### 1. Kysymykset

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi alkaa tietoisella huomion kiinnittämisellä johonkin tiettyyn ilmiöön, kuten esimerkiksi oman lapsiryhmän puheenaiheisiin. Tietoisella huomion kiinnittämisellä voidaan yrittää ymmärtää näitä ilmiöitä tai kehittää varhaiskasvatustoimintaa lapsilähtöisemmäksi. Havainnointia ja dokumentointia suunnataan tässä vaiheessa pedagogisesti perusteltujen olettamuksien tai kysymyksien kautta, kuten esimerkiksi mihin asiaan lapset voivat vaikuttaa?

Helposti käy niin, että lapsesta tulee tarkkailun kohde, jonka elämään dokumentoija puuttuu omista lähtökohdistaan käsin. Tällaisessa tilanteessa ei ole enää kyse lapsen osallisuudesta, vaan lapsi saattaa altistua normittavalle ja arvioivalle katseelle. Pedagogisessa dokumentoinnissa ei arvioida lasta, vaan pyritään ymmärtämään vuorovaikutuksessa lapsen kanssa hänen näkemyksiään. Dokumentoijalla olisi hyvä olla herkkä, hyväksyvä, arvostava, avoin ja kiinnostunut katse.

## 2. Dokumentointi

Pedagogisen dokumentoinnin prosessin toinen vaihe on havainnointi ja dokumentointi. Havainnoimalla ja dokumentoinnilla kerätään näkökulmia ja vaikutelmia tilanteesta. Kyse voi olla yksittäisestä lapsesta tai koko lapsiryhmästä.

Kysymysten avulla on selvitetty, että mitä halutaan lähteä selvittämään. Seuraava vaihe prosessissa on miettiä sopiva dokumentointitapa, millä saadaan parhaiten vastauksia aiemmin esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi pitää miettiä, että millä tavalla ja miten käytännössä toteutetaan dokumentointia ja havainnointia. Dokumenttien tarkoituksena on avata asioille uusia näkökulmia ja toimia niiden heijastuksina, ei peilikuvina. Dokumenteista tulee tärkeitä vasta siinä vaiheessa, kun niistä keskustellaan muiden varhaiskasvattajien, lasten ja vanhempien kanssa.

Dokumentoinnin ei tarvitse olla pelkästään sitä, että varhaiskasvattajat dokumentoivat monipuolisesti toimintaa. Parhaisiin tuloksiin päästään, kun mukaan otetaan myös lapset ja vanhemmat. Yhdessä tekemällä saadaan samalla myös lasten ja vanhempien näkemys asiaan heti. Lasten osallistaminen on ensisijaisen tärkeää. Lapsi ei siinä tapauksessa ole enää objekti, vaan subjekti: lapsi on aktiivinen toimija. Lapsen ollessa aktiivinen toimija varhaiskasvattajien ja lasten välillä valta jakautuu tasaisemmin.

Lasten toimiessa dokumentoijina varhaiskasvattajien täytyy tehdä lapsen kanssa kolme työvaihetta. Ensimmäinen työvaihe on dokumentoidun aineiston läpikäynti, sekä epäonnistuneiden ja turhien

dokumenttien poistaminen. Toisessa vaiheessa dokumenttoijan tehtävänä on valita 1-5 avaindokumenttia, joiden avulla tärkeimmät havainnot tai tapahtumat saadaan yleisellä tasolla selville. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu dokumenttien tallentaminen. Dokumentit voidaan tallentaa tai ryhmitellä esimerkiksi aihepiirin mukaan niille luotuihin kansioihin. Tämä vaihe helpottaa dokumenttien nopeaa löytämistä ja myöhempää käyttöä.

Lapsi voi ohjatun toiminnan aikana esimerkiksi tallettaa tapahtumia videoimalla tai valokuvaamalla. Jos kyseessä on pienet lapset, jotka eivät vielä itse osaa toimia dokumenttoijina, varhaiskasvattaja voi lapsen perspektiivistä käsin kuvata esimerkiksi yksivuotiaiden osoittamia kohteita. Lapsen kanssa voidaan mennä hänelle tärkeään paikkaan ja ottaa siitä kuva, sekä kirjata muistiin, miksi paikka on lapselle tärkeä.



### 3. Tulkinnat, johtopäätökset ja muutokset toiminnassa

Pedagogisen dokumentoinnin prosessin kolmannessa vaiheessa kerättyjen ja tuotettujen dokumenttien avulla päästään pohtimaan ja tulkitsemaan asioita. Tässä vaiheessa tuotettuja valokuvia, lasten tekemiä töitä, muistiin kirjattuja keskusteluja tulkitaan prosessin alussa esitettyjen kysymyksien tai uusien kysymyksien kautta.

Dokumentit saavat merkityksen vasta, kun niistä tehdään tulkintoja. Kun dokumentteja käyttää kommunikaation välineenä, niin niiden avulla voidaan yhdessä ymmärtää paremmin joitakin asioita tai ilmiöitä. Pedagoginen dokumentointi on pedagogista nimenomaan sen takia, kun toimintaa arvioi ja suunnittelee varhaiskasvattajien lisäksi myös lapset ja vanhemmat. Dokumenttien tulkitsemiseen käytetään pedagogisen dokumentoinnin prosessin ensimmäisen vaiheen kysymyksiä.

Lapsen näkökulman selvittäminen on tärkeä osa pedagogista dokumentointia. Silloin kun selvitetään lapsen kannalta merkityksellisiä asioita, tarvitaan lapsen näkökulmaa. Mihin asioihin lapsi sitoutuu, mistä lapsi nauttii, mikä lasta kiinnostaa, mitä ja miten hän oppii ja niin edelleen. Lapsen ajatuksien ja tunteuksien avaamisessa ja tulkitsemisessa on hyvä käyttää lapsen vanhempia. Hyviä tapoja lapsen näkökulman selvittämiseen on esimerkiksi kasvunkansiot ja paperiset portfoliot. Näiden käyttäminen vaatii varhaiskasvattajilta pedagogista osaamista, pitkäjänteisyyttä ja järjestelmällisyyttä, jotta niistä ei muodostu vain tallennuskansioita tai muistojen albumeita. Niiden pedagogiset

mahdollisuudet pitää pystyä hyödyntämään aikaisempaa paremmin.

Lapset eivät kasva lomakkeilla. Lomakkeet ja paperit ovat sitä varten, että ne auttavat muistamaan ja ajattelemaan. Paperit auttavat lapsilähtöisessä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Jos lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ei oteta huomioon, niin pedagogiseen dokumentointiin ei ole pakko käyttää yhtäkään lomaketta. Lomakkeiden hyöty pitää kuitenkin nähdä, ne voivat pedagogisen dokumentoinnin alkutaipaleella antaa suunnan pedagogiselle dokumentoinnille.

Lapsen näkökulmaa korostava pedagoginen dokumentointi voidaan tiivistää neljään eri kysymykseen:

1. Milloin, miten ja miksi dokumentoidaan?
2. Mikä on tärkeää?
3. Mitä dokumentit tarkoittavat?
4. Miten käytännössä toimintaa muutetaan?

## 4 Mahdollisuudet

Pedagogisen dokumentoinnin käyttäminen lapsiryhmässä korreloi siten, että käytetään enemmän luovia toimintatapoja, lasten leikit ovat pitkäkestoisempia ja lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun. Pedagoginen dokumentointi sitouttaa lapsia toimintaan ja lasten tunneilmaisu on myönteisempää.

Runsaan pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsille voi muodostua turvallinen kiintymyssuhde kasvattajiin, sekä lapset voivat oppia positiivisia tunneilmaisuja.

Turvallisen kiintymyssuhteen merkitys korostuu varsinkin pienten ja vasta päivähoitoaan aloittavien lasten kohdalla. Taaperoiden ryhmässä pedagoginen dokumentointi voi tukea pienten lasten ja heidän perheidensä kommunikointia, osallisuutta, sekä lapsen siirtymisiä päiväkotij- ja kotikulttuurin välillä.

Arjen ilmiöille voi luoda merkityksiä sekä käsitteellistä ja muokata niitä yhdessä lasten ja vanhempien kanssa pedagogisen dokumentoinnin avulla. Toimintaa voi suunnitella ja muokata joustavasti ja silloin voidaan myös arvioida ja päättää, mikä varhaiskasvatuksessa on tarkoituksenmukaisinta ja tärkeintä juuri sillä hetkellä.

Runsas pedagoginen dokumentointi mahdollistaa syvällisen ajattelun, monipuolisen arvioinnin ja lasten yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien jatkuvan käyttämisen painottamisen, eli pedagogisten alueiden painottamisen. Pedagoginen dokumentointi yhdistettynä lapsilähtöisesti painottuneeseen toimintakulttuuriin mahdollistaa lasten oppimisen ja osaamisen arvioinnin

12 (20)

monipuolisesti. Pedagoginen dokumentointi myös sitouttaa lapsia toimintaan.

## 5 Toiminnan suunnittelu

Varhaiskasvatus on ryhmämuotoista, joten ryhmän prosesseihin pitää sitoa mukaan lasten yksilölliset näkökulmat. Tässä kohtaa tiimien suunnittelutyö ja varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen osaaminen korostuvat entisestään. Lapsiryhmät ovat täynnä erilaisia toiveita ja ideoita ja varhaiskasvattajien on onnistuttava löytämään niistä yhdistävät tekijät, jonka mukaan suunnitella käytännön toimintaa. Käytännön toiminnan pitää olla suunniteltu laaja-alaisen oppimisen tavoitteiden mukaisesti ja erilaista osaamista ja tietoa, arvoja ja kokemuksia, sekä erilaisia menetelmiä yhdistäväksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Projektityöskentely on yksi mahdollisuus edellä mainitulle käytännön toiminnalle. Väljien teemojen avulla ryhmän varhaiskasvattajat voivat nittoa teemaan varhaiskasvatuksen tavoitteet, sekä ryhmän omat toiveet ja tarpeet. Dokumentointia käytetään projektityöskentelyn arviointiin ja suunnitteluun, kun yhdessä lasten kanssa seurataan projektin etenemistä ja tapahtumia niiden avulla. Dokumenttien avulla monitasoisten ja polveilevien prosessien hahmottaminen on kaikille helpompaa, niin lapsille kuin varhaiskasvattajillekin. Dokumenttien avulla on mahdollista pitää kiinni tärkeäksi nähdystä asioista. Pedagogista dokumentointia voidaan kutsua jopa yhteisön ja projektin liimaksi, joka pitää kaiken kasassa. Projektin päätyttyä dokumenttien avulla pystytään näkemään matkan eri vaiheet ja osien muodostuminen kokonaisuudeksi. Koskaan ei pidä kuitenkaan ajatella, että pedagogiseen dokumentointiin, dokumenttien tuottamiseen ja tarkasteluun käytetty aika olisi ajantuhlausta. Näin ei missään nimessä ole, vaan se on hyvin olennainen

osa osallistumista, hyvinvointia, toimintaa, oppimista, asioiden prosessointia ja suunnittelua. Kaikista tärkeintä on se, mikä tehtiin tärkeäksi.



## 6 Käyttö

Pedagogiseen dokumentointiin ei ole olemassa helppoja tai yksityiskohtaisia ohjeita. Pedagoginen dokumentointi on niin reflektiivistä, että jos siihen olisi helpot tai yksityiskohtaiset ohjeet, kyse ei olisi enää pedagogisesta dokumentoinnista. Taltioinnin ja pedagogisen dokumentoinnin erottaa toisistaan nimenomaan reflektio. Prosessikeskeisyys on yksi reflektion keskeisimmistä tunnusmerkeistä. Reflektiivinen kehittäminen varhaiskasvatuksessa tarkoittaa tietoista toiminnan muutosta. Toiminnan muutos sisältää monitasoista tietoa, joka ilmenee tunteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, toimintakulttuurissa ja ajattelussa. Teoria ja käytännön toiminta yhdistyvät, kun ne ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Reflektiolla tarkoitetaan toisten ihmisten kanssa tapahtuvaa toiminnan ajattelua, yhteisiä pohdintoja. Reflektio voi parhaimmassa tapauksessa kehittää varhaiskasvattajien syvempää ymmärrystä toiminnasta siellä, missä toiminta tapahtuu. Yhdessä reflektoidessa pitäisi kiinnittää huomiota ongelmiin, joita on tavoitteiden ja toteutuksen välillä. Kriittinen reflektointi mahdollistaa sen, että varhaiskasvattaja alkaa miettiä, mihin kasvatustoiminta perustuu. Reflektio koskee tällöin muutakin kuin vain suoraa toimintaa, silloin mietitään toiminnan taustatekijöitä. Se on pedagogisen dokumentoinnin reflektion ydin.

Dokumenttien avulla voi tarkastella yhdessä lasten kanssa heidän omaa kehitystään ja oppimistaan. Hyödyntämällä pedagogista dokumentointia lapset ja heidän huoltajansa voivat osallistua toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Kasvattajan tehtävänä on valita tilanteeseen sopivin ja käyttökelpoisin dokumentointiväline. Jos

dokumentointiväline ei sovi tilanteeseen tai vastaa käyttäjän tarpeita, dokumentointi voi jäädä kokonaan tekemättä.

Eri dokumentointivälineitä ja niiden tarkoituksia:

1. Valokuva -> havainnollistava dokumentti, syntyy nopeasti
2. Video -> tilannetta voi katsoa uudelleen ja esittää henkilöille, jotka eivät olleet paikalla
3. Äänite -> kielellisten taitojen dokumentoimiseen
4. Sadutus -> lapsen ajatusten dokumentoimiseen lapsen omilla sanoilla
5. Lomake -> nopeakäyttöinen, auttaa keskittymään ennalta suunniteltuihin asioihin, kokonaiskäsityksen luominen helppoa
6. Portfolio -> mahdollisuus monipuoliseen dokumentoimiseen
7. Paperi -> soveltuu moneen tilanteeseen, helposti saatavilla
8. Vihko -> kaikki lapsikohtaiset tiedot samassa paikassa
9. Kansio -> mahdollisuus liittää useita eri dokumentteja lapsikohtaisesti niin, että kaikki tiedot ovat samassa paikassa

Varhaiskasvatustoimintaan on pedagogisen dokumentoinnin myötä saatu pedagogisia keskusteluja lasten kanssa. Se tarkoittaa sitä, että jokaisen lapsen kanssa voidaan esimerkiksi 15 minuutin ajan keskustella lapsen näkemyksistä, opeista ja ideoista. Jos joka päivä käydään yhden lapsen kanssa yksi 15 minuutin mittainen keskustelu,

jokainen lapsi saa kerran kuukaudessa pedagogisen keskustelun. Pedagogisia keskusteluja voidaan käyttää esimerkiksi kasvunkansiotyöskentelyn pohjana. Pedagogisissa keskusteluissa lapsille annetaan mahdollisuus valita esimerkiksi omaan kasvunkansioonsa itselleen tärkeimmät dokumentit. Keskustelujen avulla varhaiskasvattaja saa uutta näkemystä lapsen hyvinvoinnista, toiveista ja tarpeista. Jos lapsi esimerkiksi toivoo oppivansa jonkun uuden taidon, voidaan tehdä yhdessä suunnitelma tavoitteen saavuttamiseksi. Sovituista asioista voidaan tehdä suunnitelma esimerkiksi piirtäen ja kirjoittaen. Suunnitelman on oltava sellainen, että pienin ja konkreettisin askelin on mahdollista tavoittaa tavoitteet. Tehdyn suunnitelman toteutumista arvioidaan esimerkiksi uuden taidon opetteluolosuhteiden aikana. Suunnitelmaan pitäisi palata viimeistään seuraavassa pedagogisessa keskustelussa noin kuukauden päästä. Valokuvien kautta tutkitaan esimerkiksi, miten uuden taidon opettelu on sujunut, jonka jälkeen parhaat valokuvat lisätään esimerkiksi lapsen kasvunkansioon. Valokuvien mukaan liitetään lapsen oma kertomus kokemastaan.

Varhaiskasvattajien tehtävänä on valita sellaisia toimintaympäristöjä ja -tapoja, joiden avulla lapset voivat saavuttaa omat tavoitteensa.

Varhaiskasvattajat tekevät tämän prosessin näkyväksi askel askeleelta. Tähän hyviä työvälineitä on esimerkiksi älylaitteille ladattavat muistiinpano-ohjelmat. Muistiinpano-ohjelmiin voi kirjoittaa esimerkiksi muutamalla sanalla jokaisen lapsen toiveet ja tavoitteet, jonka lisäksi muistiinpano-ohjelmaan voi kirjata ja kuvata tavoitteiden toteutumista. Tiimin mahdollistamia rakenteita kannattaa ehdottomasti käyttää hyödyksi niin, että yksi varhaiskasvattaja ottaa vastuulleen noin seitsemän lapsen pedagogiset keskustelut

esimerkiksi kahden kuukauden ajaksi, jonka jälkeen vaihdetaan. Tiimipalaverit ovat hyviä tilanteita, joissa voi tarkastella suunnitelmia, joita on tehty pedagogisissa keskusteluissa. Suunnitelmien pohjalta tiimipalaverissa voidaan kehittää toimintaa ottaen huomioon lasten näkökulmat.



## 7 Esimerkkejä

- Lasten kokous = järjestetään säännöllisesti, lapsia kiinnostava aihepiiri, esille tulleita asioita käytetään toiminnan suunnittelussa
- Kasvunkansio
- Aarrekartta unelmien päiväkodista
- Viikon merkkihenkilö = lapsen haastattelua, saa esitellä omia kuviaan ja lelujaan
- Kuvitettu satu maalauksesta = maalaus ilman aihetta ja taakse keksitään satu
- Itse tehty kuvakirja
- Lapset keksivät varhaiskasvattajan lukemasta sadusta leikin
- Lasten keksimien satujen tallentaminen sähköisesti
- Lempilelun kuvaamista erilaisissa paikoissa
- Lapset dokumentoivat toisiaan valokuvaten tai videoimalla

Vain mielikuvitus on rajana, kun mietitään erilaisia pedagogisen dokumentoinnin muotoja. Tärkeintä on osallistaa lapsi mukaan toimintaan.

*” Kaikista tärkeintä on se, mikä tehtiin tärkeäksi.”*

## Lähteet

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-Kustannus

Rintakorpi, K. 2018. Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 24.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229852/Varhaisk.pdf?sequence=1>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus.

[http://www.oph.fi/download/179349\\_varhaiskasvat\\_ussuunnitelman\\_perusteet\\_2016.pdf](http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvat_ussuunnitelman_perusteet_2016.pdf)